

INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE, POLITICE ȘI SOCIOLOGICE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 327 (4) „20”: 061.1UE(043.2)

BENIUC LILIANA

**ACȚIUNEA DE POLITICĂ EXTERNĂ A UNIUNII
EUROPENE: DIMENSIUNEA INSTITUȚIONALĂ
ȘI MECANISME DE REALIZARE**

**Specialitatea 562.01 -
Teoria și metodologia relațiilor internaționale
și a diplomației**

**AUTOREFERATUL
tezei de doctor în științe politice**

Chișinău, 2019

AUTOREFERATUL ȘTIINȚIFIC

Teza a fost elaborată în cadrul Institutului de Relații Internaționale din Moldova.

Conducător științific: **JUC Victor**, doctor habilitat în științe politice,
profesor universitar

Referenți oficiali:

1. **MANOLACHE Constantin**, doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar
2. **EJOV Cristina**, doctor în științe politice, conferențiar universitar

Componența Consiliului Științific Specializat a fost aprobată de Consiliul de Conducere al ANACEC prin Decizia nr. 12 din 23 noiembrie 2018 în următoarea componență:

1. **ROȘCA Alexandru**, peședinte, doctor habilitat în filosofie, academician
2. **VARZARI Pantelimon**, secretar științific, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar
3. **MORARU Victor**, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, membru corespondent
4. **NAZARIA Sergiu**, doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar
5. **FURTUNĂ Petru**, doctor în științe istorice, conferențiar universitar,
6. **ALBU Natalia**, doctor în științe politice, conferențiar universitar

Susținerea publică va avea loc la 20 martie 2019, ora 14.00 în ședința Consiliului Științific Specializat D 562.01 – 35 din cadrul Instituției Publice Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Chișinău, bd. Ștefan cel Mare, 1, sala 109.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan” și la pagina web a Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare (<http://www.cnaa.md>).

Autoreferatul a fost expediat la data de 20 februarie 2019.

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat:
Varzari Pantelimon, doctor habilitat în științe politice,
profesor universitar

Conducător științific:
Juc Victor, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar

Autor:
Beniuc Liliana

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea problemei abordate. Abordarea și cercetarea acțiunii de politică externă a Uniunii Europene este determinată de natura contestabilă a identității, calității, rolului și statutului Uniunii în calitate de actor internațional. Această dificultate de abordare se manifestă prin prezența multiplelor surse, care propun diverse categorii de analiză a politicii externe a Uniunii Europene. Dat fiind faptul că în Republica Moldova deocamdată atestăm un număr redus de studii consacrate politicii externe europene, considerăm oportun de a efectua o cercetare, care să conjuge atât rezultatele investigațiilor străine, cât și celor autohtone.

Tendința Uniunii Europene de a deveni actor internațional determină aplicarea unui spectru larg de mijloace, necesare pentru a se afirma eficient pe arena mondială. Pentru a fi considerată actor internațional, Uniunea Europeană trebuie să posede capacitatea de a influența determinant relațiile internaționale, în conformitate cu aspirațiile și viziunile sale asupra lumii. În același timp, crizele atât din interiorul, cât și din exteriorul frontierelor sale, Brexit-ul și necesitatea resetării instituționale, determină oportunitatea de a efectua investigația științifică în scopul elaborării și fundamentării concepțiilor și viziunilor vizînd posibilitățile edificării Uniunii Politice, construcție care gîndește strategic, împărtășește o opțiune comună și acționează unit. Precizarea obiectivelor, combinată cu restructurarea instituțională a acțiunii externe și crearea unor capacități operaționale noi de politică externă, poate conduce la o nouă estimare a activității Uniunii Europene.

Baza acțiunii de politică externă a Uniunii Europene ține de realizarea autonomiei strategice, necesară pentru a putea promova interesele, principiile și valorile comune. Uniunea Europeană optează pentru un sistem internațional bazat pe norme și multilateralism, inclusiv depune eforturi sustenabile pentru a consolida parteneriatele, dezvolta relații cu noi actori, explora noi formate și aranjamente, investi în noi modele de ordine regională și cooperare transfrontalieră. În vederea asigurării propriei vizibilități pe arena internațională și consolidării pozițiilor statelor membre față de problemele internaționale, Uniunea Europeană a instituționalizat funcția de Înalt Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate și a creat Serviciul European de Acțiune Externe. În acest context considerăm imperios necesar de a studia premisele lansării instituțiilor europene de politică externă și competențele lor, pentru a evalua nivelul de implicare a Uniunii Europene în problemele internaționale.

Credibilitatea Uniunii Europene depinde de unitatea statelor membre, de puterea durabilă de atracție, eficacitatea și coerența politicilor europene comune. Niciunul dintre statele membre nu dispune de capacități și resurse suficiente, pentru a putea răspunde la noile provocări de pe arena mondială, precum terorismul, amenințările hibride, schimbările climatice, volatilitatea economică și insecuritatea energetică. Prin urmare, există oportunitatea de a supune analizei perspectivele și problemele de realizare optimă a integrării politicii europene externe, întrunind statele membre și instituțiile Uniunii Europene, statele membre și statele necomunitare, instituțiile Uniunii Europene și statele extracomunitare, dimensiunea internă și coordonata externă a politicilor europene.

Relațiile dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova se realizează în contextul politicii europene de vecinătate, în cadrul căreia Uniunea a instituționalizat

Parteneriatul Estic și susține diferite căi către reziliență, precum cazurile de fragilitate guvernamentală, economică, societală și în materie de climă/energie. Reziliența statelor constituie o prioritate strategică a Uniunii Europene în vecinătate. Dat fiind că, conceptul „reziliență” este unul relativ nou pentru mediul universitar-academic din Republica Moldova, considerăm indispensabil de a-l analiza și dezvolta, populariza și demonstra eficiența/ineficiența lui.

Uniunea Europeană aplică diverse abordări ale conflictelor (cuprinzătoare, în mai multe faze, pe mai multe niveluri, multilaterală), din aceste raționamente vom evidenția necesitatea de a evalua implicarea Uniunii în procesul de reglementare a conflictului din raioanele de Est ale Republicii Moldova. Acordul de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană reglementează toate domeniile de cooperare bilaterală, în cadrul cărora Republica Moldova și-a asumat anumite angajamente. În vederea evaluării nivelului de realizarea a planurilor naționale privind realizarea Acordului de Asociere de către Republica Moldova, este oportun de a cerceta atât raporturile oficiale, elaborate de către structurile statale de resort, cât și ale instituțiilor din sectorul asociativ, pentru a forma o viziune critică și echidistantă.

Relevanța științifică a investigațiilor este amplificată de abordarea conceptului „acțiune de politică externă a Uniunii Europene” și de identificarea raportului de „general” și particular” în realizarea acțiunii de politică externă a Uniunii Europene. Până la moment au fost realizate puține investigații științifice, care să clarifice acțiunea de politică externă a Uniunii Europene, ca parte componentă a acțiunii externe a Uniunii Europene. Investigațiile științifice ale politicii externe a Uniunii Europene permit a supune analizei instituțiile europene, resursele și mijloacele de realizare a acțiunii externe, inclusiv a evalua impactul lor asupra afirmării Uniunii ca subiect al relațiilor internaționale. Semnificația științifico-practică a investigațiilor este determinată de actualitatea concluziilor și recomandărilor fezabile, pentru a putea completa tezaurul științific al studiilor dedicate Uniunii Europene, avînd ca bază rezultatele cercetărilor efectuate atât în statele membre ale spațiului european, cât și al Republicii Moldova și Federația Rusă.

Descrierea situației în domeniul de cercetare a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene și identificarea problemelor supuse investigațiilor. Analiza studiilor și lucrărilor științifice de specialitate demonstrează că cercetătorii de peste hotare și cei din Republica Moldova au acumulat un valoros potențial de idei și abordări privind funcționarea Uniunii Europene, care tangențial s-au referit și la unele aspecte privind problematica politicii externe europene, fără însă a descrie în plan integral dimensiunea instituțională și mecanismul de realizare a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene în perioada post-Tratatului de la Lisabona. În continuare vom face o retrospectivă punctuală a celor mai relevante elaborări științifice consacrate temei supuse investigațiilor științifice.

În lista autorilor occidentali, care au supus analizei calitatea de actor și au conceptualizat rolul internațional al Uniunii Europene, se includ Ch. Bretherton și J. Vogler [1], Ch. Hill [2] și A. Moravcsik [3, 4, 5]. Din cauza că politica externă europeană este una „bicefală”, fiind constituită din politica externă comună a Uniunii Europene și politica externă a statelor membre, aceasta determină partajarea cercetătorilor de politică externă a Uniunii Europene în două categorii: *prima*, care

reflectă, în general, politica externă comună a Uniunii Europene, printre aceștia îi menționăm pe F. Petiteville [6] și J.Koêchlin [7]; cea de-a doua, care analizează politica externă a statelor mici, în special ne vom referi la B. Tonra [8, 9] și F. Charillon [10].

Școala științifică rusească cu privire la politica externă europeană evidențiază aspectele metodologice de cercetare a politicii externe europene, a rolului global al Uniunii Europene și a dimensiunii estice a politicii externe a Uniunii, printre autorii de vază se înscriu I. Bolgova [11], T. Zonova [12, 13, 14] și M. Strezhneva [15, 16, 17].

Pentru investigația științifică realizată se impun ca relevante elaborările efectuate de către specialiștii din România, printre aceștia pot fi evidențiați I.M. Anghel, Gr. Silași, A.D. Crăciunescu [18], C. Moștoflei și V. Popa [19], M.V. Antonescu [20], care analizează diplomația Uniunii Europene, rolul Uniunii în asigurarea securității globale și politica externă și de securitate comună prin prisma Tratatului de la Lisabona.

În Republica Moldova problematica Uniunii Europene este abordată de către cercetători pe mai multe dimensiuni: a) relațiile dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova în contextul transformărilor structurale ale sistemului postrăzboi rece - cei mai relevanți autori sunt V. Juc [21, 22, 23, 24, 25, 26], C. Dodu-Savca [27], V. Saca și S. Cebotari [28], M. Sprînceană și C. Morari [29], N. Afanas [30, 31]; b) evoluția instituțională a Uniunii Europene – a fost cercetată de către M. Diacon, V. Juc și V.Constantinov [32], V. Beniuc [33, 34, 35], V. Cucerescu [36, 37], C. Ceban [38] și N. Chirtoacă [39]; c) Parteneriatul Estic și perspectiva integrării europene a Republicii Moldova – publicații științifice consacrate acestei tematică au realizat C.Solomon [40], V. Sacovici [41], C. Ejova și A.Ejov [42], A.Colațchi [43, 44]; d) dilemele proceselor integraționiste ale Republicii Moldova, fie Uniunea Europeană, fie Uniunea Eurasiatică – au fost abordate de către V. Beniuc, L. Roșca, N. Afanas [45], V. Țurcan și V. Moșneaga [46].

Problemele principale de cercetare înaintate cu titlul de ipoteze sunt:

1. Acțiunea de politică externă a Uniunii Europene comportă un caracter instituțional și reflectă ansamblul de politici externe produse în cadrul guvernantei europene, la care participă instituțiile europene, statele membre ale Uniunii și actorii neguvernamentali din spațiul european.
2. Determinarea competențelor Uniunii Europene, ale instituțiilor sale de caracter supranațional și de factură interguvernamentală în domeniul politicii externe este în măsură să contribuie la identificarea modului de afirmare a identității europene pe arena internațională.
3. Politica externă între Uniunea Europeană și statele membre se exercită în cadrul unui mecanism interguvernamental de interacțiune, care permite fiecărui actor să promoveze și să realizeze în mod autonom activitatea diplomatică, conform cadrului normativ în vigoare al Uniunii Europene.
4. Acordul de Asociere Uniunea Europeană - Republica Moldova imprimă relațiilor politico-juridice dintre cele două părți un cadru calitativ nou, ale cărui obiective constau în promovarea asocierii politice și integrării economice, prin sporirea participării Republicii Moldova la politicile, programele și agențiile Uniunii Europene.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul trasat rezidă în cercetarea conceptual-teoretică a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene în vederea identificării cadrului

instituțional și determinării mecanismului de realizare a deciziilor de politică externă europeană. Pentru atingerea scopului urmărit, au fost stabilite următoarele *obiective*:

1. a supune analizei abordările istoriografice, fundamentele conceptuale și reperele teoretico-metodologice de investigație a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene;
2. a investiga științific acțiunea de politică externă a Uniunii Europene, ca formă de identificare a calității de actor al relațiilor internaționale;
3. a cerceta evoluția competențelor instituțiilor Uniunii Europene în domeniul politicii externe;
4. a determina mecanismul de adoptare și realizare a deciziilor de politică externă în cadrul Uniunii Europene;
5. a stabili „generalul” și „particularul” în realizarea deciziilor de politică externă între Uniunea Europeană și statele membre;
6. a identifica dinamica evoluției cooperării Uniunii Europene cu Republica Moldova.

Metodologia cercetării științifice. Cercetarea științifică a relațiilor internaționale, tratate în general, și a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene, reliefate în special, necesită o abordare interdisciplinară, care se bazează pe teoria relațiilor internaționale, științele politice, sociologia relațiilor internaționale, dreptul Uniunii Europene, făcându-se uz de un sistem extins și diferențiat de instrumente. Pentru a identifica formele de acțiune de politică externă a Uniunii Europene au fost folosite instrumente și reperi metodologice proprii diferitor curente ale teoriei relațiilor internaționale: teoria statocentrică, teoria sistemică, teoria normativă, teoria organizației moderne. Dintre *metodele general-științifice*, au fost aplicate: *metoda descriptivă*, pentru a trece în revistă evenimentele care au determinat evoluția competențelor de politică externă ale Comunității Europene/Uniunii Europene; *metoda structural-funcțională*, pentru a examina competențele și atribuțiile instituțiilor Uniunii Europene în sectorul politicii externe; *metoda comparativă*, pentru a identifica repetabilitatea și specificitatea ineditului în realizarea acțiunii de politică externă europeană; *metoda instituțională*, pentru a analiza procesele de constituire a Uniunii Europene și a instituțiilor de resort; *metoda istoriografică*, pentru a prezenta nivelul elaborării științifice a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene; *metoda prospectivă*, pentru a elabora unele ipoteze ce țin de eventualele evoluții ale Uniunii Europene ca actor internațional. *Metodele particular-științifice*, aplicate în procesul de cercetare a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene, au inclus: *analiza conținutului documentelor* (tratatele și acordurile europene); *studiul de caz*, a asigurat cercetarea evoluției relațiilor Uniunii Europene cu Republica Moldova; *analiza normativ-ipotetică*, a permis studierea perspectivelor de afirmare a calității de actor internațional al Uniunii Europene. În vederea analizei premiselor integrării europene în domeniul politicii externe a fost folosit *principiul historicismului*. Pentru a formula concluzii științifice echilibrate, ne-am bazat pe *principiul obiectivității*, care exclude ideologia, altă abordare subiectivă în procesul de interpretare a tratatelor și acordurilor europene. În cadrul cercetării a fost aplicată *abordarea dialectică*, care prevede studierea fenomenului în curs de dezvoltare, la etapele de formare, modificare ulterioară, dincolo de cadrul cronologic al studiului realizat.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul științelor politice, studiilor europene și de politică externă constă în stabilirea că Uniunea Europeană este un actor atipic al relațiilor internaționale, fapt care determină aplicarea unor metode alternative de cercetare, pentru a înțelege legăturile structurale dintre „interiorul” și „exteriorul” Uniunii – instituțiile, resursele și contextul politic. Determinarea și conceptualizarea acțiunii de politică externă a Uniunii Europene a permis evidențierea limitelor de competență a instituțiilor europene și a statelor membre în cadrul politicii externe comune. Elucidarea procesului de realizare a Acordului de Asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova a demonstrat că statul Republica Moldova este parte a politicii externe comune a Uniunii.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute se exprimă prin efectuarea unei cercetări științifice complexe, interdisciplinare și pluridisciplinare a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene, care reflectă dimensiunea instituțională și mecanismul ei de realizare. *Noutatea științifică*, exprimată în particular, rezidă în următoarele:

1. este argumentată științific problema identificării calității de actor al Uniunii Europene, fiind prezentate abordările critice, metodologia alternativă și opțiunile de calificare a Uniunii;
2. este introdus în știință și practica națională conceptul „acțiune de politică externă a Uniunii Europene”, pentru a determina formele de exercitare a politicii externe comune, după intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona;
3. este expusă evoluția competențelor de politică externă ale instituțiilor europene și interacțiunea lor în procesul de realizare a deciziilor cu impact internațional;
4. este stabilit „generalul” și „particularul” în realizarea acțiunii de politică externă între Uniunea Europeană și statele membre;
5. este analizat sensul conceptului de „reziliență” în cadrul politicii europene de vecinătate;
6. este evaluat critic impactul acțiunii de politică externă a Uniunii Europene în baza analizei evoluției relațiilor de cooperare cu Republica Moldova.

Originalitatea științifică a lucrării rezidă în elucidarea diversității largi de abordări științifice de factură internațională cu privire la politica externă europeană și a instrumentarului variat de cercetare, care pot servi ca referințe în cercetările naționale.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării se exprimă prin realizarea unei investigații științifice consacrate acțiunii de politică externă a Uniunii Europene, prin aplicarea principiilor de inter- și pluridisciplinaritate. În particular, **semnificația teoretică a investigației** efectuate rezidă în următoarele:

1. a fost determinat cadrul conceptual-metodologic pentru a efectua cercetarea științifică a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene, racordat la experiența acumulată, realitățile în schimbare și tendințele postneoclasice de dezvoltare a științei, fiind propusă o construcție relevantă de analiză a acțiunii de politică externă comună, iar rezultatele obținute formează un suport metodologic util pentru investigația științifică a acestui fenomen politic european;
2. a fost propus instituționalismul sociologic al lui P. Bourdieu în calitate de suport teoretic, pentru a explica acțiunile Uniunii Europene produse de instituții, care

încearcă conștient și calculat să răspîndească în exterior modelul intern de reglementare din cadrul Uniunii, obținînd izomorfism instituțional cu mediul internațional și asemănare cu Europa integrată;

3. a fost analizată dinamica evoluției relațiilor Uniunii Europene cu Republica Moldova, inclusiv evidențiate premisele încheierii Acordului de Asociere și importanța implementării lui.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă în elaborarea unui studiu cu valențe fezabile, care se manifestă prin următoarele:

1. asigură mediul universitar-academic al Republicii Moldova cu material științific relevant vizînd calitatea și rolul Uniunii Europene în relațiile internaționale, dat fiind că pe arena internațională statele membre coexistă alături de Uniunea Europeană;

2. completează aparatul categorial-ideatic al științei politice autohtone cu următoarele concepte și sintagme, cum ar fi „reziliență”, „acțiune de politică externă”, „sistem de politică externă a Uniunii Europene”, „sistem european de acțiune externă”, „actor atipic al relațiilor internaționale”;

3. formulează unele recomandări științifico-practice privind eficientizarea mecanismului de cooperare dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană;

4. includerea rezultatelor obținute în curriculele universitare și postuniversitare la disciplinele consacrate Uniunii Europene ale instituțiilor superioare de învățămînt din domeniul vizat.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere constau în următoarele:

1. Sintagma „acțiunea de politică externă a Uniunii Europene” include ansamblul de politici externe, realizate de guvernanta europeană la diferite niveluri, fiecare protagonist interacționînd cu actorii și contextul internațional. Totalitatea acțiunilor întreprinse de guvernanta europeană pe arena internațională se realizează potrivit obiectivelor de politică externă și de securitate comună, prevederilor Tratatului de la Lisabona din 2007 și actelor normative adoptate la inițiativa Înalțului Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate. Instrumentele acțiunii de politică externă a Uniunii Europene sunt asistența macrofinanciară, asistența tehnică, pozițiile comune în cadrul organizațiilor internaționale, politicile de sancțiuni, strategiile de extindere, acordurile de parteneriat și cooperare, planurile de acțiuni și acordurile de asociere.

2. Uniunea Europeană reprezintă mai mult o platformă de negociere decît o autoritate centralizată, care elaborează și aplică decizii de politică externă. Voința politică a statelor comunitare este importantă în procesul de adoptare a deciziilor. Modelul acțiunii de politică externă a statelor membre este următorul: de a stabili obiective, de a negocia argumente și de a adapta instituțiile europene spre realizarea obiectivelor. Potrivit acestei scheme, cooperarea europeană în domeniul politicii externe este un simptom al slăbiciunii individuale a statelor membre.

3. Formele de exprimare a diplomației Uniunii Europene sunt aderarea noilor state; managementul vecinătății; explorarea relațiilor interregionale; dezvoltarea parteneriatelor strategice; prevenirea conflictelor. Strategiile de politică externă a Uniunii Europene sunt un produs al interacțiunii dintre diplomațiile statelor comunitare și instituțiile europene, cultura diplomației europene practic fiind determinată de coerență, eficacitate și vizibilitate pe arena internațională.

4. Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova este tratatul de bază care reglementează totalitatea relațiilor dintre părți, prevederile fiind obligatorii pentru realizare. Obiectivul principal al Acordului vizează asocierea politică și integrarea economică a Republicii Moldova la spațiul european. Asocierea cu Uniunea Europeană poate reprezenta fie o etapă intermediară în procesul de integrare, fie punctul final al parcursului integraționist. Modul în care vor fi realizate prevederile Acordului de Asociere vor determina în mare parte evoluțiile interne, dar și perspectivele integraționiste ale Republicii Moldova.

Implementarea rezultatelor științifice obținute. Rezultatele obținute în cadrul cercetării științifice pot fi aplicate de către funcționarii diplomați ai Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, care monitorizează procesele de implementare a Acordului de Asociere și dezvoltare a relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova cu Uniunea Europeană. În particular, notăm că unele rezultate se regăsesc în curriculumul disciplinelor „Instituții politice europene”, „Politica externă și de securitate comună a Uniunii Europene”, „Serviciul diplomatic european”, predate la Institutul de Relații Internaționale din Moldova.

Aprobarea rezultatelor. Teza este elaborată la Catedra Relații Internaționale a Institutului de Relații Internaționale din Moldova (IRIM), unde a fost examinată și susținută, apoi a urmat examinarea și susținerea în Seminarul Științific de Profil de la Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice. Rezultatele științifice obținute au fost prezentate, discutate și aprobate la zece foruri științifico-practice naționale și internaționale, printre acestea evidențiem: Conferința științifică cu participare internațională „Procese integraționiste europene: opțiuni, costuri, riscuri, avantaje” (Chișinău, 5-6 mai 2006); Jean Monnet International Roundtable Debate „European Culture Identity and Paradiplomacy” (Oradea, România, 23-24 mai 2014); Conferința științifico-practică cu participare internațională Jean Monnet „Relațiile bilaterale în contextul diferențelor de opțiuni integraționiste = Bilateral relations in the context of diverging integrationist options” (Chișinău, 24 octombrie 2014); Conferința științifico-practică internațională „Managementul public și guvernanta în Uniunea Europeană = Public Management and Governance in the European Union” (Chișinău, 12 mai 2015); Conferința științifico-practică cu participare internațională Jean Monnet „Particularitățile dezvoltării economiei mondiale în condițiile globalizării = Peculiarities of world economic development in the conditions of globalizations” (Chișinău, 15 aprilie 2016); Conferința științifico-practică internațională Jean Monnet „Managementul public al programelor europene - Public Management of European Programmes” (Chișinău, 10 iunie 2016), Conferința științifico-practică internațională Jean Monnet „Managementul politicilor de securitate al Uniunii Europene în Europa de Sud-Est” (Chișinău, 3 mai 2017); Masa rotundă din cadrul proiectului Jean Monnet „Politica externă și strategia de securitate a Uniunii Europene într-un mediu schimbător al relațiilor internaționale /EU foreign policy and security strategy in a changing environment of international relations (Chișinău, 16 martie 2018).

Lucrarea se bazează de asemenea pe cercetările efectuate în cadrul proiectului Jean Monnet MIGIEUS Module „*Migration as a security challenge in EU and EU foreign, security and defense policy*” (2017-2020), implementat în cadrul IRIM.

Publicații la tema tezei. Ideile științifice expuse și-au găsit elucidare într-o

monografie în volum de 8,5 c. a. și 18 articole științifice în volum de 10,85 c. a. , dintre acestea 10 fără coautor, publicate în literatura de specialitate din Republica Moldova și de peste hotare.

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 275 de titluri, 155 pagini de text de bază.

Cuvinte-cheie: Republica Moldova, acțiune externă, sistem european de acțiune externă, acțiune de politică externă a Uniunii Europene, sistem de politică externă a Uniunii Europene, politica externă și de securitate comună, reziliență în politica europeană de vecinătate, „actor atipic” al relațiilor internaționale, diplomatie a Uniunii Europene, coerență, convergență.

CONȚINUTUL TEZEI

Introducerea include toate subdiviziunile solicitate regulamentar: actualitatea și importanța problemei abordate; descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor supuse investigațiilor; scopul și obiectivele tezei; suportul teoretico-metodologic; noutatea și originalitatea științifică; problema științifică importantă soluționată în domeniul științelor politice, studiilor europene și de politică externă; importanța teoretică a lucrării; valoarea aplicativă a lucrării; aprobarea rezultatelor; sumarul capitolelor tezei.

În capitolul întâi, cu titlul **Abordări istoriografice, conceptuale și teoretico-metodologice privind acțiunea de politică externă a Uniunii Europene**, se conține studiul istoriografic, fundamentele conceptuale și reperele teoretico-metodologice de cercetare a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene. În primul subcapitol, purtând titlul **Gradul de cercetare științifică a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene**, sunt elucidate cele mai relevante elaborări științifice ale cercetătorilor științifici atât din străinătate, cât și din Republica Moldova.

Modul de acțiune, intervenție civilă sau militară a Uniunii Europene pe arena internațională a fost cercetat de reprezentanții constructivismului social, Ch. Bretherton și J. Vogler, în lucrarea „*The European Union as a Global Actor*” [1], care au evaluat capacitatea și identitatea Uniunii ca actor în relațiile internaționale și ca entitate *sui generis* [1, p.35]. Obiectivul principal al autorilor a fost de a stabili măsura în care Uniunea Europeană este capabilă să acționeze ca un actor eficient în întreaga gamă a activităților sale externe. Ch. Bretherton și J. Vogler s-au bazat în investigație pe definiția lui G. Sjøstedt de „actor internațional”: 1) unitate delimitată de ceilalți actori și de mediul său extern; 2) autonom în procesul de adoptare a unei legi sau decizii corecte; 3) posedă anumite calități structurale de acțiuni la nivel internațional, precum personalitate juridică, agenți diplomatici și capacitate de a purta negocieri cu terți. Concluzia preliminară este că importanța Uniunii Europene în afacerile internaționale se dovedește a fi mult mai mare decât s-a anticipat, dar „capacitatea de actor a Uniunii” este limitată de caracterul său atipic, distinctiv. În aspect metodologic, Ch. Bretherton și J. Vogler ne sugerează că dacă folosim în mod explicit sau implicit „statul” ca model sau comparator, atunci vom ajunge la concluzia că Uniunea Europeană nu este un actor important și nu joacă un rol semnificativ în afacerile internaționale. Din cauza că metodele tradiționale de investigație nu evidențiază pe deplin impactul extern al activităților Uniunii

Europene, Ch. Bretherton și J. Vogler propun folosirea unor metode alternative, care ar permite demonstrarea calității Uniunii de actor al relațiilor internaționale. Astfel, autorii propun conceptul „actorness” (definit drept capacitate de a acționa sau de a fi actor), pentru a analiza acțiunea externă a Uniunii Europene și calitatea de actor. În acest context de idei, Ch. Bretherton și J. Vogler notează că „actorness” este determinată de cinci variabile independente: identitate; comportament; elaborare a politicilor; factori temporali și sociali ai relațiilor Uniunii Europene cu țările terțe; contextul internațional. Astfel, conceptele „oportunitate”, „prezență” și „capabilitate” se dovedesc a fi esențiale pentru a înțelege legăturile structurale dintre „interiorul” și „exteriorul” Uniunii, în sens de contextul politic, instituțiile și resursele sale. Mai mult, aceste concepte accentuează faptul că Uniunea Europeană poate fi definită ca o entitate politică autonomă, multinivelară, interdependentă de actorii externi și de percepțiile externe, care generează relații internaționale de ordin colectiv și individual, politic și economic, fiind un subsistem al relațiilor internaționale.

Modurile de acțiune externă a Uniunii Europene au fost analizate de D. Helly în articolul științific „*Les modes d'action extérieure de l'Union européenne: le cas du Caucase du Sud*” [47]. Prin sintagma „acțiune externă a Uniunii Europene” autorul definește toate politicile (comunitare și naționale) produse de toți actorii europeni (instituțiile Uniunii Europene, statele membre și actorii neguvernamentali), care aparțin unui sistem politic deosebit, denumit „*sistem european de acțiune externă*”, care nu este nici organizație internațională, nici sistem de alianțe regionale, nici entitate politică producătoare de politică externă comparabilă cu un stat, deși se apropie de aceste modele. Vom menționa că sintagma „acțiune europeană externă” este pe larg folosită de D.Helly pentru a prezenta guvernanta europeană în afara frontierelor sale [47, p. 243]. În acest sens de idei, dimensiunea externă a guvernantei europene nu evită problema „promiscuității” dintre Uniunea Europeană și modelele etatiste de analiză a proceselor de luare a deciziilor.

M.Smith a cercetat modul în care Uniunea Europeană acționează în cadrul politicii externe, trece de la cooperarea internațională ad-hoc (sau coordonarea politicilor externe naționale din cadrul Cooperării Politice Europene) la procesul decizional colectiv (sau guvernanta multinivelară din cadrul PESC), deși acest proces nu este nici supranațional, nici federal [48]. Dat fiind că Uniunea Europeană posedă anumite elemente proprii unui sistem federal, M. Smith propune de a aplica sintagma „*guvernanta multinivelară*” pentru cercetarea politicii externe a Uniunii Europene, o formațiune bazată pe tratate, iar statele membre își rezervă autoritatea supremă de a aproba deciziile, în special de politică externă. Utilizarea sintagmei „guvernanta multinivelară” în calitate de instrument ajută serios cercetătorul să evite capcanele abordării interguvernamentale a politicii externe a Uniunii Europene.

Analizând politica externă a Uniunii Europene, B. Tonra menționează că statele mici, în scopul de a se proteja, optează pentru multilateralism, susțin instituțiile supranaționale puternice și se împotrivesc hegemoniei (reale sau asemănătoare) din partea marilor state, prin manipularea cu factorul numeric în cadrul procesului de luare a deciziilor, fie atunci când se adoptă decizii prin unanimitate (caracteristic domeniului politicii externe, de securitate și apărare), fie în cazul când se apelează la majoritatea calificată. În ambele cazuri, „statele mici” au posibilitatea de a influența

„statele mari”, utilizând Uniunea Europeană în calitate de instrument pentru realizarea propriilor interese naționale [8, p.348].

În Republica Moldova, cercetările în materia studiilor europene au debutat în jumătatea a doua a anilor 1990, în special după semnarea Acordului de Parteneriat și Cooperare. Uniunea Europeană este caracterizată de către V. Beniuc ca putere „soft”, care cedează din punct de vedere militar și economic SUA, dar constituie un rival în „lupta pentru mințile și inimile oamenilor” [33, p.16]. În acest context de idei, V. Beniuc a lansat termenul de „*soft hegemon*”, care deși îl atribuie Germaniei, considerăm ar putea să fie aplicat, inclusiv, față de Uniunea Europeană, în ansamblu [33, p.17-18]. „Soft hegemon” semnifică desfășurarea acțiunilor de politică externă în baza puterii inteligente, numite „soft” (blîndă, moale). Hegemonia „soft” europeană desemnează superioritatea economică, financiară, tehnologică, științifică asupra celorlalți parteneri și actori internaționali.

Evoluția relațiilor moldo-comunitare sub aspect politico-juridic, istoric și metodologic, inclusiv deficiențele politicii interne și celei externe ale Republicii Moldova, care au tergiversat dezvoltarea integrării europene și apropierea Republicii Moldova de Uniunea Europeană, au fost analizate de către V. Juc [23, 26]. Autorul concluzionează că structurile dialogului și cooperării dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, create în baza Acordului de Asociere, nu lezează suveranitatea Republicii Moldova, deoarece nu întrunesc caracter supranațional, componența lor numerică este bazată pe paritate, iar funcțiile se referă la evaluarea progreselor înregistrate în realizarea acțiunilor și aplicarea măsurilor prevăzute [26, p.168-169].

Așadar, în mediile universitar-academice și de experți au fost elaborate multiple lucrări de caracter științific și științifico-aplicativ, menite să contribuie la mai buna cunoaștere, explicare și înțelegere a Uniunii Europene. Diversitatea cercetărilor reliefate evidențiază eforturile științifice și politice, care sunt exercitate pentru a identifica, analiza și explica politica externă a Uniunii Europene, dat fiind că se schimbă permanent și cu rapiditate în contextul proceselor integraționiste. În Republica Moldova studiile consacrate Uniunii Europene familiarizează mediul universitar-academic cu aparatul categorial de cercetare și specificul de funcționare a Uniunii, prezintă unele reflecții privind opțiunile integraționiste ale Republicii Moldova, inclusiv analizează dinamica evoluției și perspectivele relațiilor moldo-europene.

Al doilea subcapitol, **Fundamente conceptuale și repere teoretico-metodologice de investigație a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene**, include concepte, teorii și repere metodologice de cercetare a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene. Fiind un subiect atipic pentru științele politice contemporane, abordarea Uniunii Europene exclusiv din perspectiva teoriei relațiilor internaționale produce unele controverse. În opinia noastră, cercetarea acțiunii de politică externă a Uniunii Europene trebuie să aibă la bază teoriile stabilite în domeniul relațiilor internaționale, dar și metodologiile aplicabile în științele politice, sociologie și dreptul european.

Politica externă a Uniunii Europene întrunește unele limite și necesită o abordare specială, deosebită decît în cazul politicii externe a unui stat. Vom sublinia că unii cercetători manifestă rezerve față de sintagma „politica externă a Uniunii Europene”, precum Ch. Hill, St. Keukeleire și J. MacNaughtan, considerînd că

aprobarea științifică a sintagmei „politică externă a Uniunii Europene” este evazivă și problematică, însă cercetarea politicii externe europene este posibilă [2, p.307; 49, p.195]. Unii autori au propus definiții generale ale „politicii externe europene”, pentru a cuprinde totalitatea dimensiunilor evocate. Astfel, Ch. Hill a definit „politica externă europeană” ca fiind sumă a tuturor acțiunilor realizate de Uniunea Europeană și statele membre în relațiile internaționale [2, p.310]. Potrivit lui B. White „politica externă europeană” formează sistemul de interacțiune între trei subsisteme, compuse din „politica externă comunitară”, „politica externă a Uniunii Europene” (PESC) și „politicile externe ale statelor membre” [6, p.199].

Sintagma „*acțiune externă*” se regăsește în proiectul tratatului de Constituție pentru Europa, propus în anul 2003. Spre deosebire de politica externă europeană (limitată la Politica Externă și de Securitate Comună) sau de relațiile externe ale Uniunii Europene (redate de Comisia Europeană la activitățile de administrare), acțiunea externă a Uniunii Europene comportă un caracter global. Sintagma „acțiune externă a Uniunii Europene” cuprinde ansamblul de politici atât supranaționale, cât și interguvernamentale realizate de către toți actorii europeni pe arena internațională, care fac parte din „sistemul european de acțiune externă”. În acest context vom preciza: acțiunea externă europeană înregimentează totalitatea acțiunilor externe realizate peste hotare de către guvernarea europeană. În baza acestor considerente, apelăm la sintagma „acțiune de politică externă a Uniunii Europene” ca o componentă a acțiunii externe, pentru a concretiza ansamblul de politici externe desfășurate în cadrul guvernării europene, la care participă instituțiile europene, statele membre și actorii neguvernamentali din spațiul european, în vederea realizării obiectivelor PESC. Sintagma „acțiunea de politică externă a Uniunii Europene” reflectă formele de manifestare ale politicii externe europene după intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona.

Considerăm că politica externă a Uniunii Europene nu poate fi redusă într-un mod exclusiv la PESC. St. Keukeleire și J. MacNaughtan propun de a face diferență dintre relațiile externe ale Uniunii Europene și politica sa externă, deoarece rețeaua extinsă a relațiilor Uniunii cu toate statele și regiunile globului nu constituie exclusiv politică externă [49, p.199]. Din contra, în evoluția relațiilor internaționale ale Uniunii Europene scopurile de politică externă se ciocnesc cu scopurile altor „politici comune” ale Uniunii - politica comercială și politica de dezvoltare, iar aceste ciocniri nu întotdeauna sunt productive. În acest sens de idei vom conchide că pentru Uniunea Europeană interesele de ordin economic dețin înfietate în raport cu obiectivele de ordin politic, însă concluzia expusă nu se dovedește a fi generalizatoare, fiindcă obiectivele strategice se schimbă în funcție de diferiți factori și de conjunctura în permanentă transformare.

Eficiența politicii externe a Uniunii Europene este determinată de coordonarea activităților internaționale cu Politica Externă și de Securitate Comună. Exemplul elocvent vizează sancțiunile economice, care fiind, în fapt, instrumente ale Comisiei Europene, se introduc în baza propunerii Consiliului Uniunii Europene. Această situație ne sugerează ideea că dimensiunile de suprastatal și interguvernamental trebuie să fie interconectate și coordonate, creînd, în perspectivă, premise ale cumulării și realizării integrării politice a Uniunii Europene, misiune încredințată funcției de Înalt Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate.

Pentru a descrie natura intersubiectivă a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene, R. Adler-Nissen a definit conceptul „*diplomație a Uniunii Europene*” ca sistem de deliberare între Uniunea Europeană și statele membre, în cadrul cărui sunt elaborate reguli și roluri caracteristice și se realizează obiective comune în interiorul și exteriorul Uniunii [50, p.660]. Luînd ca bază definiția dată, deducem că în cadrul diplomației Uniunii Europene interacționează două sisteme – european și național, situație care poate crea probleme/conflicte de rol și diferențe privind modul de a argumenta. Formele concrete de manifestare ale diplomației Uniunii Europene se exprimă prin următoarele: procesul de aderare a noilor state membre la Uniunea Europeană; managementul „vecinătății”; explorarea relațiilor interregionale; dezvoltarea „parteneriatelor strategice”. În acest sens de idei, orice strategie a Uniunii Europene reprezintă produsul interacțiunii dintre diplomațiile naționale ale statelor membre și instituțiile europene.

Serviciul European de Acțiune Externă este o instituție interstițială, care s-a instituționalizat în interstițiile dintre două instituții europene (Comisia Europeană și Consiliul Uniunii), însă nu a înlocuit diplomația națională, datorită puterii simbolice a statului membru. Serviciul European de Acțiune Externă nu amenință existența diplomației naționale, în sensul direct, însă apariția sa a pus la îndoială monopolul statului membru în determinarea diplomației autentice.

Înțelegerea rolului internațional al Uniunii Europene poate fi realizată prin aplicarea ideii „diferențierii funcționale”, împrumutată de teoria relațiilor internaționale din sociologie, permițînd de a analiza separat domeniile autonome, ierarhic organizate ale relațiilor internaționale (militar, politic, economic, interdependența lor), reieșind din ipoteza că „procesul de diferențiere” niciodată nu duce spre o independență absolută. Orice domeniu este un câmp de luptă sau concurență, în interiorul căruia agenții se contrapun unul altuia, fiind înzestrați cu propriile scopuri și mijloace, și se deosebesc în dependență de pozițiile lor în ierarhia câmpului comun al forțelor. De aici reiese că Uniunea Europeană este un agent important al câmpului economic în spațiul internațional, dar nu militaro-politic, deoarece pe câmpul securității Uniunea Europeană greu concurează cu NATO.

În concluzie menționăm că Uniunea Europeană este o entitate multidimensională, care reprezintă „Europa” pe arena internațională și nu poate fi suspectată că ar acționa în numele unui interes național de tip particular. Capacitatea de acțiune a Uniunii Europene se manifestă în diferite forme, precum: demersuri diplomatice pe lângă state terțe și organizații internaționale, negocieri de acorduri de parteneriat și cooperare, acorduri de asociere, acorduri de liber schimb aprofundat și cuprinzător, acordarea asistenței (financiare, logistice, instituționale, consultanță) în realizarea reformelor ce țin de tranziția democratică, desfășurarea operațiunilor umanitare, de dezvoltare, reconstrucție, aplicarea sancțiunilor economice și diplomatice.

Al doilea capitol, intitulat **Cadrul instituțional de adoptare și realizare a deciziilor de politică externă a Uniunii Europene**, este consacrat cercetării științifice a competențelor Uniunii Europene și ale instituțiilor supranaționale și interguvernamentale în domeniul politicii externe.

Primul subcapitol, **Evoluția competențelor instituțiilor Uniunii Europene în domeniul politicii externe**, analizează evoluția atribuțiilor de politică externă ale

instituțiilor comunitare și îmbinarea dimensiunilor supranaționale și interguvernamentale la nivel instituțional. Determinarea competențelor Uniunii Europene, cât și ale instituțiilor sale supranaționale și interguvernamentale în domeniul politicii externe se impune ca fiind o necesitate organică, pentru a identifica modul de afirmare a identității europene pe arena mondială. Uniunea Europeană exercită politica externă într-un cadru instituțional foarte complex, fiind dificil de conceptualizat ca instrument, competență și politică extrem de fragmentată.

Prin conceptul de „*sistem de politică externă al Uniunii Europene*” subînțelegem totalitatea instituțiilor, care determină elaborarea și realizarea politicii externe în numele Uniunii Europene, într-un mod descentralizat și multilateral. Statele membre sunt cei mai importanți actori din sistem, dar și ceilalți actori instituționali - Comisia Europeană, Consiliul European, Consiliul Uniunii Europene, Înalțul Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externă și Politica de Securitate, SEAE - exercită o influență în procesul de elaborare și realizare a politicii externe europene.

Vom preciza că în perioada inițială de constituire a comunităților europene procedurile de adoptare a deciziilor se caracterizau prin anumite particularități în raport cu acțiunile similare din interiorul statelor membre, datorită unor confuzii între puterea legislativă și puterea executivă. În fiecare comunitate puterea normativă se partaja între două instituții: Comisie și Consiliu. Comisia asigură reprezentarea autonomă a intereselor comune, fiind creată dintr-un colegiu independent de guvernanți, desemnați printr-un acord comun, și deținea monopolul asupra inițiativei legislative, propunând actele comunitare către Consiliul de Miniștri. Totodată, pentru a urmări respectarea tratatelor fondatoare, Comisia dispune de un arsenal de mijloace de a controla statele membre, a exercita inclusiv puterea executivă, care o putea conferi Consiliului de Miniștri în vederea aplicării politicilor comune.

În materie de reprezentare diplomatică, Comunitățile dispuneau de dreptul de legăție pasivă și de acreditare a misiunilor statelor terțe. Dacă statul de sediu, Belgia, a acordat acestor misiuni privilegii și imunități diplomatice, atunci reticența statelor membre a împiedicat Comunitățile să obțină dreptul de legăție activă. Din această cauză Comisia a fost autorizată de către Consiliul de Miniștri să fie reprezentată pe lângă statele terțe și să negocieze tratate comerciale bilaterale sau multilaterale. Comisia, conform supozițiilor lui J.-C. Masclat, dedicându-se interesului comun, nu trebuia să se identifice cu interesele naționale ale statelor membre [51, p.87]. În realitate însă, obiectivele nu au fost respectate cu minuțiozitate, determinând apariția criticilor și dificultăților în activitatea desfășurată de Comisie. Astfel, pe parcursul anilor 1960-1970 Comisia a fost frecvent criticată de unii factori de decizie europeni, din cauza percepției că această instituție și-ar fi însușit prea multă putere de la statele membre și a redus rolul statului-națiune. Ca rezultat, în procesul de desemnare a membrilor și de distribuire a portofoliilor Comisiei Europene, statele reieșeau din interesele naționale și nu din experiența și capacitățile candidaților.

Pentru a accentua rolul de actor global în sistemul internațional și a spori eficiența acțiunii externe, Comunitatea Europeană a lansat la 27 octombrie 1970, la Copenhaga, Cooperarea Politică Europeană, care a fost realizată pînă la inaugurarea celui de-al doilea pilon al Uniunii Europene – PESC. În 1973 au fost lansate două acte importante, care au prezentat un pas suplimentar spre o politică externă

europăună comună: 1) a fost introdusă „procedura de urgență”, care permitea miniștrilor de externe să se întâlnească în caz de criză, pentru a găsi modalități de a crea o poziție europeană comună; 2) a fost adoptat cel de-al doilea Raport Davignon, care a angajat statele membre să nu-și definitiveze pozițiile pe problemele de politică externă, fără a consulta partenerii din Cooperarea Politică Europeană. În accepția noastră, Cooperarea Politică a avut un dublu merit. În primul rând, a oferit diplomației europene o bază instituțională pentru adoptarea și dezvoltarea Tratatului Uniunii Europene, semnat la Maastricht, la 7 februarie 1992. În al doilea rând, a obișnuit țările membre să se consulte reciproc referitor la activitatea în cadrul organizațiilor internaționale și a favorizat apropierea treptată a pozițiilor expuse.

Tratatul Uniunii Europene a realizat o mișcare fundamentală în domeniul acțiunii externe a Uniunii Europene prin instituirea Politicii Externe și de Securitate Comună, fiind caracterizată ca un mijloc de afirmare a identității Uniunii Europene pe arena mondială. În contextul implementării Tratatului Uniunii Europene, Comisia Europeană a fost asociată cu activitatea PESC, devenind unul dintre actorii principali în cadrul diplomației Uniunii Europene și beneficiind de dreptul de a realiza sistematic consultații cu guvernele statelor membre, pentru elaborarea pozițiilor comune de politică externă, inclusiv de inițiativă și parteneriat în reprezentarea și realizarea politicii externe europene. F. Petiteville subliniază că, Comisia Europeană a căutat permanent să creeze și să obțină avantajul oportunităților, care i-au permis să stabilească poziții puternice în panoplia politicilor externe. Prin amplificarea competențelor în sferele comerțului, cooperării, extinderii, dezvoltării, ajutorului umanitar și Politicii Externe și de Securitate Comună, Comisia s-a impus ca un agent central în gestionarea relațiilor externe ale Uniunii Europene, însă, în consecință, n-a devenit nici omnipotentă, nici stabilizantă, ci a exercitat doar competențe strict de factură comunitară [6, p.140-141].

O inovație semnificativă în domeniul PESC a fost lansată de către Tratatul de la Amsterdam, care a instituționalizat funcția de Înalt Reprezentant pentru Politica Externă și de Securitate Comună, caracterizat de F. Petiteville ca „șef al diplomației europene, cu puțini agenți și foarte puțini bani” [6, p.142]. Inițial se prevedea că Înaltul Reprezentant PESC nu va participa la procesul de elaborare a politicii externe și de securitate comună, ci va contribui la realizarea politicii externe europene. De fapt, instituționalizarea funcției de Înalt Reprezentant PESC a trebuit să atenueze controversele privind reprezentarea Uniunii Europene pe arena internațională.

În vederea creșterii coerenței orizontale și consecvenței verticale în domeniul PESC, Tratatul de la Lisabona a realizat o schimbare instituțională relevantă și complexă. În primul rând, a fost lansată funcția de Înalt Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate, care a însușit atribuțiile posturilor anterioare de Înalt Reprezentant PESC și de Comisar pentru Relații Externe. În al doilea rând, a fost creată funcția permanentă de Președinte al Consiliului European, pentru un mandat de doi ani și jumătate, cu posibilitatea reînnoirii pentru o singură dată, care în materia de politică externă asigură, la nivelul său și în această calitate, reprezentarea externă a Uniunii Europene, fără a aduce atingere atribuțiilor Înaltului Reprezentant al Uniunii. În al treilea rând, Consiliul European a fost inclus în sistemul instituțional al Uniunii Europene. În al patrulea rând, a fost creat Serviciul European de Acțiune Externă,

obiectivul căruia este de a asista politic Înalțul Reprezentant al Uniunii. Susținerea Înalțului Reprezentant al Uniunii în exercitarea mandatului său de către SEAE este axată pe următoarele aspecte: elaborarea și conducerea PESC; exercitarea președinției Consiliului Afaceri Externe și a vicepreședinției Comisiei Europene în domeniul relațiilor externe; menținerea și dezvoltarea relațiilor de parteneriat strategic cu statele extracomunitare; cooperarea cu serviciile diplomatice ale statelor membre, cu ONU și alți actori internaționali. Astfel, în opinia noastră, scopul SEAE este de a eficientiza acțiunile externe ale Uniunii Europene și a spori influența ei în lume, prin promovarea unor politici coerente, realiste și pragmatice.

Așadar, funcția de Înalț Reprezentant al Uniunii nu se dovedește a fi interguvernamentală, ci supranațională, acest caracter fiind evidențiat în denumirea sa de Înalț Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate, și nu al statelor membre, avînd prerogativa de a proteja interesul general al Uniunii Europene, în timp ce miniștrii de externe ai statelor membre protejează interesul național al statelor. Crearea SEAE practic a generat o nouă abordare a politicii externe europene, a imprimat o vizibilitate externă a Uniunii Europene pe arena internațională, a demonstrat eficiență în promovarea politicii europene de vecinătate, dar nu a reușit să coordoneze toate dimensiunile politicii externe ale statelor membre. Componenta eterogenă a SEAE, alcătuit din funcționari comunitari și diplomați ai statelor membre, dependența de Comisia Europeană împiedică eforturile de a edifica o cultură corporatistă coerentă și trasa un obiectiv comun.

Subcapitolul al doilea, intitulat **Mecanismul de realizare a deciziilor de politică externă de către Uniunea Europeană**, cuprinde cercetarea aspectelor privind guvernanta europeană și mecanismul de realizare a politicii externe europene. În cadrul Uniunii Europene funcționează o multitudine de agenții și comitete, instituții consultative și auxiliare, care nu au statut de instituții ale Uniunii Europene, dar sunt prevăzute de tratatele fondatoare, cum ar fi Comitetul Regiunilor. Influența actorilor neguvernamentali asupra proceselor politice este condiționată de existența unor structuri în contextul politicii externe europene.

Acțiunea externă a Uniunii Europene este finanțată în două moduri, interguvernamental (misiunile PSAC) și supranațional (Comisia Europeană). Majoritatea instrumentelor financiare sunt gestionate de Comisie, care elaborează și implementează diverse programe. Pentru a facilita punerea în aplicare a programelor sale, Comisia implică actorii neguvernamentali în definirea politicilor sale, care au sarcina de a obține informații din prima sursă privind evoluțiile acțiunii de politică externă a Uniunii Europene; de a acționa ca opoziție în procesul de luare a deciziilor. Astfel, organizațiile neguvernamentale devin actori-cheie în definirea politicilor puse în aplicare de Comisie, în măsura în care acestea sunt autonome, profesionale și oferă o expertiză profundă în ceea ce privește subiectele abordate. M. Teló notează că în funcție de ponderea respectivelor instituții și actori, care intervin în procesele de elaborare și realizare, decizia de politică externă europeană evoluează permanent, complexitatea procesului decizional din cadrul Uniunii Europene influențînd paradigma clasică a statului suveran, elaborată de N. Machiavelli, T. Hobbes, J. Bodin [52, p.152].

După intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, Consiliul European a devenit organul principal, care adoptă cele mai importante decizii politice, șefii de

stat și de guvern obținând pondere în domeniul politicii externe europene. Conform Tratatului de la Lisabona „decizia” a devenit instrumentul de bază în sfera PESC. Consiliul Uniunii Europene și Consiliul European pot adopta decizii privind „acțiunea operațională”, incluzând „obiectivele, domeniul de aplicare, mijloacele care trebuie puse la dispoziția Uniunii, durata acestora și condițiile de realizare a acestora”, iar Înalțul Reprezentant al Uniunii este împuternicit să asigure punerea în aplicare a deciziilor adoptate în domeniul Politicii Externe și de Securitate Comună.

În procesul de realizare a deciziilor PESC pot fi utilizate atât resursele naționale, cât și cele ale Uniunii, iar pentru a atinge obiectivele PSAC, Uniunea Europeană dispune de opțiunea de „misiuni”, pentru care pot fi utilizate „bunuri civile și militare”. Executarea acestor sarcini speciale poate fi încredințată unui anumit grup de state membre, pentru a proteja valorile Uniunii Europene, inclusiv a-și servi interesele. În vederea implementării unor decizii de politică externă europeană, a fost stabilită legătura între PESC și politica comercială comună, deoarece politica comercială poate influența întregul dispozitiv de acțiune externă a Uniunii Europene, inclusiv de a sancționa comportamentul politic al statului terț. „Sancțiunile comerciale”, conform aserțiunii lui A. Fenet, sunt autonome față de PESC [53, p.268], iar S. Keukeleire și J. MacNaughtan afirmă că sancțiunile economice, care fac parte din domeniul supranațional, reprezintă instrumentul Uniunii Europene, introdus în baza deciziei din cadrul Politicii Externe și de Securitate Comună [49, p.203], care se referă la cooperarea interguvernamentală. Tratatul de Funcționare a Uniunii Europene prevede că Uniunea poate să întrerupă sau să reducă, fie în totalitate, fie în parte, relațiile economice cu unul sau mai multe state terțe, iar Consiliul Uniunii poate să adopte decizii față de terți privind „măsurile urgente necesare în ceea ce privește mișcarea capitalurilor și a banilor”. Anume aceste prevederi servesc în calitate de fundamente și sunt aplicate de Uniunea Europeană în condițiile când impune măsuri punitive, de constrângere în raport cu unii actori statali, precum Iran (2012) sau Federația Rusă (2014).

Vom nota că PESC este fondată pe identificarea aspectelor de interes comun, iar cooperarea sistematică trebuie să favorizeze „convergența” măsurilor, să asigure „influența combinată” a statelor membre și să realizeze „coordonarea” acțiunilor lor, fiind o politică de tip „multilateral clasic”. Potrivit Tratatului Uniunii Europene politica externă a statelor membre a rămas națională, oferind libertate de acțiune externă. Conform tratatelor de la Maastricht și de la Lisabona, în realizarea principiilor și obiectivelor de politică externă, Uniunea Europeană și statele membre își asumă angajamentul reciproc de a spijini politica externă și de securitate a Uniunii Europene „în mod activ, fără rezerve în spiritul *loialității* și *solidarității* politice reciproce” și „să se abțină de la orice acțiune, care contravine intereselor Uniunii Europene sau care ar putea afecta eficacitatea acesteia”. Pentru a asigura controlul asupra asigurării loialității reciproce, Tratatul de la Lisabona a împuternicit Consiliul Uniunii și Înalțul Reprezentant al Uniunii să asigure respectarea solidarității în domeniul politicii externe, sarcină atribuită anterior doar Consiliului. Potrivit opiniei M. V. Antonescu, fiecare stat membru, înainte de a întreprinde orice acțiune pe scena internațională sau de a-și asuma orice angajament, care ar putea leza interesele Uniunii Europene, se consultă cu celelalte state în cadrul Consiliului European [20, p.49]. În cadrul raportului de solidaritate în domeniul Politicii Externe și de Securitate Comună, statele membre trebuie să conlucreze și să dezvolte o coeziune

politică. Tratatul de la Lisabona prevede „*clauza subordonată*”, care obligă statele membre să „respecte acțiunea Uniunii Europene în domeniul PESC”, inclusiv în domeniul diplomației multilaterale.

Astfel, instrumentele informaționale ale Uniunii Europene includ mijloacele tradiționale ale diplomației, aplicate începând cu perioada Cooperării Politice Europene. Declarațiile Consiliului European pe subiecte de factură internațională sunt utilizate pe scară foarte largă, alcătuind o parte importantă a diplomației Uniunii Europene. Deși nu dețin valoare juridică, *declarațiile* exprimă poziția Uniunii Europene și comportă, concomitent, o dimensiune politică esențială. Instituțiile Uniunii produc astfel un număr esențial de documente în domeniul politicii internaționale.

Așadar, sistemul politic al Uniunii Europene se caracterizează printr-un nivel relativ înalt de descentralizare, în care este lipsă un „centru” comun, capabil de a obliga guvernele naționale să implementeze decizii contrare intereselor naționale. În politica externă europeană realizarea deciziilor depinde de guvernele naționale ale statelor membre. Instituțiile supranaționale europene nu dețin instrumente reale de constrângere a guvernelor naționale, pentru că nu execută deciziile de politică externă. Fiecare ministru de externe al guvernului statului membru, aplicând semnătura pe decizia Consiliului Uniunii Europene, participă în calitate de reprezentant al guvernului țării sale și poartă responsabilitate atât în fața parlamentului național, cât și față de cetățeni. În așa mod se asigură legitimitatea și obligativitatea deciziilor adoptate de către Consiliu.

În capitolul al treilea, **Impactul acțiunii de politică externă a Uniunii Europene și statelor membre asupra vecinătății Estice**, este abordat mecanismul de interacțiune interguvernamentală de politică externă a Uniunii Europene și parteneriatele de cooperare europeană. Pentru a evalua impactul politicii externe a Uniunii Europene asupra vecinătății estice, au fost analizate în complex politica europeană de vecinătate, premisele lansării și implementarea Programului Parteneriatul Estic, evoluția cooperării cu Republica Moldova prin prisma Acordului de Asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova.

Subcapitolul întâi, numit **General și particular în realizarea deciziilor de politică externă între Uniunea Europeană și statele membre**, prezintă analiza mecanismului interguvernamental de interacțiune a Uniunii Europene cu statele membre în domeniul politicii externe europene. Uniunea Europeană tinde să desfășoare o acțiune coerentă de politică externă comună pe arena mondială, fie în contextul gestionării crizelor regionale, fie în cadrul unor foruri internaționale pe filiera ONU sau OSCE, pentru a fi percepută ca un actor consolidat sub aspect opțional și în plan decizional. Acest obiectiv reprezintă, în realitate, o sarcină herculiană, din cauza eterogenității și implicit, a intereselor naționale mai mult sau mai puțin diferite ale statelor membre, generalul, în sensul dat, coexistând cu particularul. Tratatul de la Lisabona prevede mijloace suficiente pentru exercitarea relațiilor externe comune și echilibrarea diferențelor dintre statele membre și instituțiile Uniunii Europene în domeniul acțiunii de politică externă. Conform Tratatului de la Lisabona, statele membre sunt obligate să promoveze interesele și valorile Uniunii pe arena internațională, respectând principiul de solidaritate în domeniul acțiunii externe. Această prevedere, specificăm noi, aprofundează cooperarea statelor membre, dar limitează dreptul fiecărui stat de a-și stabili de sine stătător politica externă și de a-și organiza în mod independent relațiile pe plan internațional.

Precizăm că deocamdată Uniunea Europeană n-a reușit să integreze politica externă și de securitate a statelor membre, din cauza conservării suveranității naționale în aceste domenii. Pentru a delimita acțiunea de politică externă a Uniunii Europene și politica externă a statelor comunitare am apelat la termenii „*general*” pentru Uniunea Europeană și „*particular*” - pentru statele membre. Tratatul Uniunii Europene stipulează că Politica Externă și de Securitate Comună coexistă cu politicile externe ale statelor membre, fiind obligate să promoveze politica externă și de securitate a Uniunii și să nu întreprindă nimic ce ar fi în contradicție cu aceasta.

În perioada formării Serviciului European de Acțiune Externă statele membre „mici” au sprijinit înființarea acestei instituții din raționamentul că va reprezenta o șansă de consolidare a propriei lor diplomații, chiar dacă foarte rar propuneau idei concrete și fezabile privind politica externă și de securitate la nivel european. Statele membre „mari” manifestau deseori o atitudine ambivalentă față de SEAE: *pe de o parte*, evidente se dovedeau a fi valoarea adăugată a Serviciului Extern și a pozițiilor naționale de negocire, iar *pe de alta*, autonomia politicii externe a statelor membre, rețelele diplomatice naționale nu trebuiau lichidate, eforturile comune ale partenerilor fiind caracterizate ca resurse de politică externă și securitate europeană. Menționăm că în cadrul cooperării europene o poziție proeminentă prin istoria, intensitatea și formatul instituțional revine parteneriatului franco-german, care se manifestă prin inițiative comune în sfera acțiunii de politică externă a Uniunii Europene.

O influență substanțială asupra acțiunii de politică externă a țărilor Europei Centrale și de Est exercită factorul „memoria istorică”, determinat de creșterea influenței Rusiei, în special după evenimentele din Ucraina (2014). Federația Rusă este apreciată de unele state din Europa Centrală și de Est, cum ar fi Polonia, Letonia, Lituania, Estonia și România, ca fiind un vecin imprevizibil, care promovează o politică agresivă, edificată pe șantaj economic și politic, manipulează și chiar atentează la integritatea lor teritorială. Totodată, Germania, Austria, Bulgaria, Grecia, Ungaria și Italia manifestă anumit interes față de proiectele energetice ale Federației Ruse („North Stream-2”, centralele atomoelectrice), în pofida menținerii regimului de sancțiuni, adoptat în anul 2014.

Necesitatea de a forma „un cerc de prieteni” în jurul Uniunii Europene, care ar asigura și ar menține un climat de securitate și stabilitate în zonă, evitându-se riscurile unor linii de divizare în Europa, a stat la baza inițiativei „*politica europeană de vecinătate*”. Termenul „*vecin*” a fost lansat în circuitul european în decembrie 2002, la ședința Consiliului European de la Copenhaga, pentru a desemna „țările cele mai apropiate” de Uniunea Europeană, dar nu se preconiza elaborarea Politicii Europene de Vecinătate. În Acordul despre viitorul Uniunii Europene termenul a fost concretizat, iar în proiectul Tratatului Constituțional al Uniunii se menționa că Uniunea Europeană dezvoltă cu „vecinii” relații privilegiate, care se bazează pe un angajament reciproc în favoarea valorilor comune (democrație și drepturile omului, statul de drept, buna guvernare). În accepția noastră, acțiunea de politică externă a Uniunii Europene în zonele periferice nu reprezintă decât o tentativă de accentuare a rolului său pe arena internațională. În zona de periferie Uniunea tinde să dezvolte *un modus operandi* destul de coerent, demonstrând posibilitatea de a adopta consensul printre statele membre și capacitatea de a defini strategii comune pe arena internațională.

Instrumentele politicii europene de vecinătate înglobează planurile de acțiuni bilaterale, care au fost încheiate între Uniunea Europeană și cele douăsprezece țări partenere din cadrul Politicii Europene de Vecinătate. Planurile de acțiuni reflectă necesitățile, interesele și capacitățile Uniunii Europene în ansamblu și ale fiecărui partener, urmărindu-se promovarea integrării economice și îmbunătățirea circulației transfrontaliere a persoanelor. PEV este edificată pe acordurile în vigoare, încheiate între Uniunea Europeană și parteneri, fie acorduri de parteneriat și cooperare, fie acorduri de asociere. Uniunea sprijină îndeplinirea obiectivelor PEV prin acordarea sprijinului financiar și prin cooperarea politică și tehnică. Fondurile sunt furnizate prin intermediul Instrumentului European de Vecinătate, care din anul 2007 a înlocuit programele de asistență individuală TACIS. Pentru a promova accesul pe piață, în cadrul PEV a fost dezvoltat un instrument suplimentar, purtând titulatura de Acord de Liber Schimb Aprofundat și Atotuprinzător, pe când pentru a spori mobilitatea circulației persoanelor, a fost lansat Regimul Liberalizat de Vize.

În opinia noastră, Uniunea Europeană prin intermediul Politicii Europene de Vecinătate a utilizat perspectiva aderării europene ca pe o pârghie puternică de influență, care a încurajat țările vecine să efectueze reforme politice și să implementeze standardele europene. Practica de peste 15 ani de realizare a acestor norme denotă ca relațiile Uniunii Europene cu vecinii au evoluat într-o „vecinătate selectivă”, fiind exprimată prin crearea unor grupuri eterogene, după natura și intensitatea relațiilor: țări-candidate la aderare; țări asociate; țări cu statut de observator.

În concluzie vom sublinia punctual că acțiunea de politică externă a Uniunii Europene este determinată de anumite particularități, printre care vom evidenția următoarele: 1) existența unui sistem complex și flexibil de coordonare a politicii externe a statelor membre cu instituțiile Uniunii Europene; 2) lipsa monopolului asupra reprezentării externe a Uniunii Europene în majoritatea sferelor de acțiune externă; 3) „europenizarea”, realizată prin promovarea normelor, valorilor și standardelor europene, deosebește Uniunea Europeană de puterea tradițională „hard”; 4) regiunile europene devin entități ale relațiilor internaționale, alcătuind un subsistem paralel celui tradițional interstatal, iar statele sunt nevoite să gireze acțiunea acestor actori substatali într-un domeniu care, în mod tradițional, le era rezervat.

Al doilea subcapitol, care poartă denumirea **Cooperarea Uniunii Europene cu Republica Moldova în contextul Politicii Europene de Vecinătate**, prezintă evoluția relațiilor politico-juridice dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova. Instrumentele standardizate de acțiune de politică externă a Uniunii Europene față de statele din spațiul postsovietic erau constituite din acordurile de parteneriat și cooperare și programul de asistență tehnică, oferit Comunității Statelor Independente. Programul TACIS trebuia să țină cont de diversitatea necesităților, particularitățile subregionale și progresele realizate de fiecare stat partener, însă această exigență firească nu s-a respectat. V. Juc notează că TACIS pentru Republica Moldova a constituit un mecanism important în procesul de realizare a Acordului de Parteneriat și Cooperare, mai ales după 2008, oferind suport pentru edificarea economiei de piață, stabilirea dialogului și stimularea încrederii între cele două maluri ale Nistrului prin realizarea proiectelor comune [23, p.12]. În perioada de funcționalitate, 1991-2007, prin implementarea Programul TACIS Uniunea Europeană a urmărit să

realizeze un obiectiv important de politică externă: stabilizarea periferiei apropiate prin consolidarea cooperării regionale/transfrontaliere și crearea unor premise economice și politice în vederea soluționării conflictelor existente.

Acordul de Parteneriat și Cooperare între Uniunea Europeană și Republica Moldova a ridicat nivelul relațiilor moldo-comunitare la nivel de parteneriat de tip „orizontal”, consacărând Republicii Moldova calitatea de partener direct al Uniunii Europene, oferind baza normativă necesară, pentru a asigura un dialog cu regularitate privind problemele bilaterale și internaționale de interes comun, care ar permite dezvoltarea unor relații politice și ar încuraja procesul de cooperare regională. În contextul Politicii Europene de Vecinătate, la 22 februarie 2005 a fost semnat Planul de Acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova, document politic, care concretiza obiectivele strategice de cooperare dintre părți pentru anii 2005-2008 și suplimenta Acordul de Parteneriat și Cooperare, care rămânea baza validă pentru cooperare. Planul de Acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova conținea prevederi cu privire la oportunitatea intensificării relațiilor politice, economice, culturale și de securitate cu Uniunea Europeană, reglementării conflictului din raioanele de Est, securizării frontierelor dintre Republica Moldova și Ucraina, implicării Uniunii în calitate de observator în procesul de negocieri.

Parteneriatului Estic poate fi tratat ca o etapă importantă în realizarea parcursului european al Republicii Moldova, ca un proiect de stabilizare politică și economică a statelor din vecinătatea nemijlocită a Uniunii Europene. Concretizarea tendinței de îmbunătățire a relațiilor europene pe orizontală cu statele-partenere a luat forma unor programe tematice în cadrul Parteneriatului Estic: „Administrarea integrată a frontierelor”, „Piețele energetice regionale și eficiența energetică” sau „Instrumentul de menținere a întreprinderilor mici și mijlocii”. Fiind parte integrantă a Politicii Europene de Vecinătate, Parteneriatul Estic este prin caracterul său un instrument în elaborarea unui cadru instituțional nou de cooperare cu statele-partenere, prin intermediul căruia Uniunea Europeană susține realizarea reformelor interne, conform normelor și standardelor europene.

Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova, substituind Acordul de Parteneriat și Cooperare, a imprimat relațiilor politico-juridice dintre cele două părți un cadru calitativ nou, instituționalizând asocierea între Uniunea Europeană și statele membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte, a cărei obiective constau în promovarea asocierii politice și integrării economice, prin creșterea participării Republicii Moldova la politicile, programele și agențiile Uniunii Europene; fortificarea cadrului politic de dialog consolidat în domenii de interes comun; consolidarea democrației și a stabilității politice, economice și instituționale; păstrarea și consolidarea păcii și stabilității pe dimensiunile regională și internațională. Prevederile Acordului de Asociere reprezintă manifestarea unor mecanisme specifice de administrare supranațională, exprimate prin exercitarea misiunii de evaluare de către Uniunea Europeană și raportarea periodică pe marginea progreselor înregistrate de către Republica Moldova. În urma analizei instrumentelor Uniunii Europene de administrare supranațională a securității regionale prin programele europene de asistență și monitorizare aplicate în Republica Moldova, determinăm că acestea pot fi partajate, convențional, în trei categorii: armonizare,

impunere și difuziune. În rezultat, în funcție de nivelul de obligativitate a acestor norme, armonizarea contribuie în mod direct la convergența politicilor naționale ale Republicii Moldova, aducând aportul la preîntâmpinarea noilor amenințări la adresa securității comune a Uniunii Europene.

Cadrul instituțional al dialogului și cooperării definit prin Acord a prevăzut înființarea unor structuri: *Consiliul de Asociere*, format din membri ai Consiliului Uniunii Europene, Comisiei Europene și ai Guvernului Republicii Moldova, fiind abilitat cu supravegherea, monitorizarea și realizarea Acordului de Asociere, examinarea periodică a funcționalității și adoptarea deciziilor, care cad sub incidența sa, obligatorii pentru ambele părți; *Comitetul de Asociere*, constituit din funcționari de nivel superior ai părților, oferă asistență Consiliului de Asociere în exercitarea sarcinilor sale, adoptă decizii cu caracter obligatoriu; *Comitetul Permanent de Asociere*, format din deputați ai Parlamentului European și aleși ai poporului din Parlamentul Republicii Moldova, poate solicita informații de la Consiliul de Asociere privind realizarea Acordului.

Puterea durabilă de atracție a Uniunii Europene poate stimula transformarea în țările vecine. Strategia Globală a Uniunii Europene (2016) prevede că fragilitatea dincolo de frontierele Uniunii amenință interesele vitale europene, iar „reziliența” exprimă capacitatea statelor de a se reforma și opune rezistență crizelor interne și celor externe, inclusiv de a se redresa în urma acestora, fiind benefică atât Uniunii Europene, cât și pentru statelor-partenere. Un stat rezilient este un stat sigur, securitatea fiind esențială pentru prosperitate și democrație. Pentru a asigura o securitate durabilă, Uniunea Europeană trebuie să sprijine nu numai instituțiile de stat, ci, inclusiv, toate persoanele și întreaga societate. O „societate rezilientă” presupune democrație, încredere în instituții, dezvoltare durabilă aflându-se în centrul unui stat rezilient.

În concluzie menționăm că adoptarea de către Republica Moldova a modelului european de dezvoltare reprezintă o prioritate strategică și oportunitate, menite să accelereze modernizare statului și a societății. În caz contrar, Republica Moldova riscă să devină o zonă „gri”, rămânând o țară cu un nivel scăzut de trai, grad înalt de imigranți de muncă, dezmembrată teritorial, cu restanțe mari la capitolele independența justiției, buna guvernare, libertatea presei și administrarea publică eficientă.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Problema științifică importantă soluționată în domeniul științelor politice, studiilor europene și de politică externă constă în stabilirea că Uniunea Europeană este un actor atipic al relațiilor internaționale, fapt care determină aplicarea unor metode alternative de cercetare. Determinarea și conceptualizarea acțiunii de politică externă a Uniunii Europene a permis evidențierea limitelor de competență a instituțiilor europene și a statelor membre în cadrul politicii externe europene, inclusiv a sistemului diferențiat de instrumente – poziții comune, politici de sancțiuni, strategii de extindere, acorduri de parteneriat și cooperare, acorduri de asociere etc.

Ideile și concluziile științifice expuse în lucrare reprezintă rezultatul activității autorului, fiind elaborate de sine stătător și elucidate într-o monografie, 18 articole științifice, 10 fiind fără coautor și au fost prezentate la 10 foruri științifice internaționale și naționale.

Rezultatele obținute au permis autorului să formuleze următoarele **concluzii**:

1. Uniunea Europeană este un actor colectiv, constituit actualmente din 28 de state, care acționează în bază de solidaritate. Din perspectiva teoriei relațiilor internaționale, Uniunea Europeană continuă să-și identifice locul și rolul pe arena internațională. Vocația Uniunii Europene este de a crea în sistemul internațional un spațiu dominat de încredere, complementaritate, consens, democrație, valori și pace. Printre impedimentele de crearea a unei dimensiuni externe autonome a Uniunii Europene sunt următoarele: 1) statele membre nu întotdeauna au viziuni comune față de situația internațională, din cauza că percepția față de pericole și provocări externe este diferită; 2) unele state membre, precum Polonia și statele baltice, nu acceptă ca Uniunea Europeană să devină o putere autonomă și independentă față de SUA [54, p. 101, 114].

2. Cercetarea științifică a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene se realizează prin aplicarea aparatului categorial-ideatic al teoriei relațiilor internaționale, științelor politice, studiilor europene, sociologiei relațiilor internaționale, diplomației, dreptului Uniunii Europene ca parte integrantă a dreptului internațional, fiind realizată o investigație științifică ancorată pe principiile interdisciplinarității și pluridisciplinarității. Atribuirea diverselor calificative Uniunii Europene, precum „model supranațional de guvernare”, „putere civilă”, „putere soft” și „putere normativă”, demonstrează interesul științific și un nou sistem de abordare cognitivă a reprezentanților mediului academic european și autohton [55, p.82].

3. În cadrul Uniunii Europene nu există monopol asupra reprezentării externe. Atât Înalțul Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate, cât și Președintele Consiliului European beneficiază de dreptul de a asigura la nivelul lor reprezentarea externă a Uniunii Europene în cadrul organizațiilor și conferințelor internaționale. Tratatul de la Lisabona nu precizează în ce mod trebuie împărțită activitatea între aceste două demnități, lăsând practica să stabilească care sunt rolurile respective. Consacrarea funcției de Înalț Reprezentant al Uniunii a fost prevăzută pentru a consolida vizibilitatea și prezența Uniunii Europene pe arena mondială, a facilita convergența politicilor externe naționale ale statelor membre spre realizarea unei politici externe comune [56, p.115-116].

4. Tratatul de la Lisabona a instituționalizat coordonarea activităților de politică externă a instituțiilor europene și statelor membre atât în interiorul Uniunii Europene, cât și pe arena mondială. În cadrul Uniunii Europene statele membre își conformează politicile externe în spiritul loialității, solidarității și cooperării interguvernamentale, iar în plan internațional demonstrează că sunt părți ale procesului integraționist european și tind să prezinte o poziție comună. Uniunea Europeană a dezvoltat o rețea extinsă de relații externe, prin a căror intermediu exercită influență asupra afacerilor internaționale. Principalele mijloace ale Uniunii Europene sunt de sorginte comercial-economică, diplomatică și politică [57, p.96-106].

5. Uniunea Europeană reprezintă o comunitate eterogenă de state, care posedă propriile interese naționale și pot realiza în mod autonom activitatea diplomatică. Pentru a delimita acțiunea de politică externă a Uniunii Europene și politica externă a statelor membre am apelat la sintagmele de „*general*” pentru Uniune, și „*particular*” pentru statele membre. Echilibrarea diferențelor între Uniunea Europeană și statele membre în realizarea deciziilor de politică externă se realizează în baza principiilor

de convergență, coerență și solidaritate. Statele membre, care posedă propriile strategii de politică externă, materializate în cadrul politicii externe comune, sunt Germania, Franța și Polonia. Politica de extindere europeană influențează în mod substanțial guvernarea vecinilor săi și este eficientă față de țările care aspiră să adere la Uniunea Europeană [58, p.114-115].

6. Dialogul politic dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova practic nu s-a bucurat de permanență și consecutivitate, din cauza că Republica Moldova n-a putut să se impună pe lista priorităților strategice ale Uniunii Europene, datorită absenței unei forțe politice consecvente, care s-ar fi identificat cu integrarea europeană. Acordul de Asociere imprimă relațiilor politico-juridice dintre părți un cadru calitativ nou, instituționalizând asocierea politică și integrarea economică a Republicii Moldova la Uniunea Europeană [59, p.19].

Considerăm că obiectivul de bază al lucrării a fost realizat, **problema științifică importantă** a fost soluționată, aceasta constând în cercetarea teoretico-conceptuală a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene și analiza politologică a mecanismului de realizare a deciziilor de politică externă europeană, fapt care a condus la stabilirea că Uniunea Europeană este un actor atipic al relațiilor internaționale, determinând, astfel, aplicarea unor metode alternative de cercetare, pentru a înțelege legăturile structurale dintre „interiorul” și „exteriorul” Uniunii Europene – instituțiile, resursele și contextul politic.

În baza rezultatelor obținute, prin atingerea scopului și obiectivelor propuse, înaintăm unele **recomandări**:

1. În condițiile când relațiile dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană sunt fondate și se dezvoltă pe drepturi și obligațiuni înscrise în textul Acordului de Asociere, este indispensabil ca Guvernul, alte autorități și entități responsabile să îndeplinească toate angajamentele asumate, în conformitate cu Planul Național de realizare a Acordului de Asociere, fapt care ar demonstra că Republica Moldova este un partener de încredere și responsabil;

2. În vederea aprofundării și consolidării cooperării între Uniunea Europeană și Republica Moldova, este indispensabil de a crea *centre de cooperare moldo-europene sectoriale* (transportul, energia, rețelele de comunicare, cultura, educația, turismul, sănătatea, protecția mediului ambiant), situate de-a lungul frontierei moldo-europene. Pentru a nu dubla sarcinile, fiecare oraș poate să fie specializat pe un anumit sector, practic evitându-se concentrarea într-un singur punct, ordine care ar determina o anumită mobilitate a forțelor de muncă. Dezvoltarea transfrontalieră va impulsiona modernizarea localităților urbane și rurale, pregătirea specialiștilor, crearea locurilor de muncă, aprofundarea interconexiunii umane, economice și de infrastructură, stabilirea unui echilibru și stabilități. Centrele de acest tip vor fi create în comun de Guvern, autoritățile locale și sectorul asociativ, cu participarea nemijlocită a mediului național și, mai ales local de afaceri.

3. Dat fiind faptul că politica de „reziliență” este un element de orientare a acțiunii externe a Uniunii Europene, care are drept obiectiv menținerea stabilității societale, propriei stabilități, inclusiv a Parteneriatului Estic, considerăm absolut necesar de a clarifica conținutul, mecanismul de interacțiune și modalitățile de transpunere în practică a „rezilienței” în procesul de cooperare a Uniunii Europene cu Republica Moldova, prin structurarea și realizarea unor politici eficiente,

intensificarea și coordonarea acțiunilor Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, pe de o parte, și Comisia Europeană și Serviciul European de Acțiune Externă, pe de altă parte.

Perspectivile cercetării problemei științifice constau în aprofundarea investigațiilor privind rolul Franței și Germaniei în promovarea și realizarea politicii externe a Uniunii Europene. Dat fiind că, actualul sistem de relații internaționale se bazează pe principiul „hard power”, considerăm că o eventuală direcție de cercetare poate constitui abordarea Uniunii Europene ca model de putere alternativă („civilă”, „normativă”, „soft”), care generează și răspîndește valori și modele atractive atît la nivel regional, cît și global. Altă direcție foarte importantă de cercetare ține de relațiile de complementaritate sau subordonare, divergență sau autonomie, între Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică, relațiile dintre părți s-au intensificat după definirea politicii externe și de securitate comună. Consolidarea politicii externe și de securitate comună și continuarea interacțiunii dintre Organizația Atlanticului de Nord și Uniunea Europeană au creat o serie de concepte și acorduri de cooperare, care merită a fi cercetate. Însă cea mai importantă problemă de cercetare vizează relațiile dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană în contextul implementării Acordului de Asociere, cu perspective de aprofundare și extindere, avansînd în procesul de integrare europeană.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Bretherton Charlotte, Vogler John. The European Union as a Global Actor. New York: Routledge, 2nd edition, 2006, 273 p.
2. Hill Christopher. The Capability-Expectations Gap, or Conceptualizing Europe's International Role. În: JCMS: Journal of Common Market Studies, Volume 31, Issue 3, September 1993, p.305–328.
3. Moravcsik Andrew, Schimmelfenning F. Liberal Intergovernmentalism. În: Wiener A., Diez, T. European Integration Theory. Oxford: Oxford University Press, 2009. 68 p.
4. Moravcsik Andrew. Europe, the Second Superpower. În: Current History. A Journal of Contemporary World Affairs, March 2010, p. 91-98.
5. Moravcsik Andrew. The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht. Ithaca: Cornell University Press, 1998, 154 p.
6. Petiteville Franck. La politique internationale de l'Union Européenne. Paris: Presses de Sciences Po, 2006, 272 p.
7. Koëchlin Jérôme. L'Europe a-t-elle une adresse? La politique étrangère de l'Union européenne. Paris: Georg Editeur, 2003, 367 p.
8. Tonra Ben. Le cas des petits Etats dans l'Union européenne. În: Politique étrangère. Nouveaux regards. Paris: Press de Sciences Po, 2002, p.347-355.
9. Tonra Ben, Christiansen Thomas. The study of EU foreign policy: between international relations and European studies. În: Rethinking European Union Foreign Policy. Manchester and New York: Manchester University Press, p. 1-9.
10. Charillon Frédéric. Vers la regionalisation de la politique étrangère? În: Politique étrangère. Nouveaux regards. Paris: Press de Sciences Po, 2002, p.391-422.
11. Болгова Ирина. Восточная политика Европейского Союза: противоречия развития. În: Восточная Европа. Перспективы. Журнал о международных отношениях, политических и социальных процессах в Восточной Европе, 2011, №1, с.17-29
12. Зонова Т.В. Дипломатия. Модели, формы, методы. Москва: Аспект Пресс, 2013, 348 p.
13. Зонова Т.В., Райнхардт Р.О. «Дилемма Киссинджера» в переговорах по Трансатлантическому торговому и инвестиционному партнерству: история и современность. În: Polis. Political Studies, 2017, No.2, с.170-182.
14. Зонова Татьяна. Дипломатические структуры Европейского союза. În: Дипломатия иностранных государств. Под ред. Т.В.Зоновой. Москва: РОССПЭН, 2004, 278 с.
15. Стрежнева Марина Вадимовна. Методологические аспекты в изучении внешней политики и глобальной роли Европейского Союза. În: Полис. Политические Исследования, 2017, №6, с. 25-42.
16. Стрежнева Марина. Субъектность Евросоюза в отражении организационной теории. În: Международные процессы. Журнал теории международных отношений и мировой политики. 2016, Том 14, Номер 1 (44), январь-март, с. 63-76.
17. Strezhneva M.V. Methodological Aspects in the Study of Foreign Policy and Global Role of the European Union. – Polis. Political Studies, 2017, No.6, p.25-42. <https://doi.org/10.17976/jpps/2017.06.03> (vizitat: 28.01.2018)
18. Anghel Ion M., Silași Grigore, Crăciuneascu Adrian Dumitru. Diplomația Uniunii Europene. București: Universul Juridic, 2015, 570 p.
19. Moștoflei Constantin, Popa Vasile. Rolul UE în asigurarea securității globale. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2008, 250 p.
20. Antonescu Mădălina Virginia. Politica Externă și de Securitate Comună în viziunea Tratatului de la Lisabona. În: Impact Strategic, nr. 1 [26] 2008, p.43-60.
21. Juc Victor, Diacon Maria. Prevederi de politică externă în documentele de program și în activitatea partidelor politice din Republica Moldova. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice și Politice, 2016, 256 p.
22. Juc Victor, Ungureanu Veaceslav. Asigurarea securității naționale a Republicii Moldova în contextul integrării europene. În: Moldoscopie, 2012, nr.3 (LVIII), p.169-186.

23. Juc Victor. Edificarea relațiilor internaționale postrazboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice. Chișinău, 2011. 248 p.
24. Juc Victor. Integrarea Europeană – dimensiune a interesului național al Republicii Moldova. În: Guceac Ion, Juc Victor, Moraru Victor, Ungureanu Veaceslav. Republica Moldova și Uniunea Europeană: dimensiunile cooperării. – Chișinău: Sirius, 2016, 116 p.
25. Juc Victor. Repere teoretico-metodologice de cercetare a relațiilor internaționale postrăzboi rece. În: Relațiile internaționale – domeniu specific de activitate. Contribuția instituțiilor de profil, Chișinău: IRIM, 2013, p. 9-21.
26. Juc Victor. Securitatea națională și politica externă ale Republicii Moldova în contextul transformărilor structurale de sistem postrăzboi rece. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, 200 p.
27. Dodu-Savca Carolina, Juc Victor. La dynamique des relations politiques et juridiques entre la République de Moldova et l'Union européenne. În: Studii Europene, 2013, nr.1, p. 88-101.
28. Saca Victor, Cebotari Svetlana. Evoluția relațiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană prin prisma interesului național. În: Moldoscopie: (Probleme de analiză politică), Chișinău: Centrul Ed. al USM, 2004, P.XXIV, p. 138-149.
29. Sprînceană Mihai, Morari Cristina Programele de asistență și misiunile de evaluare ale Uniunii Europene ca instrument „soft power” de administrare politică a securității regionale. În: Anuar Științific = Annual Scientific Review. – Chișinău: IRIM, 2013, vol.12, p.26-31.
30. Afanas Nicolai. Dimensiunea instituțională a managementului politicilor de securitate a Uniunii Europene după Tratatul de la Lisabona. În: Managementul politicilor de securitate ale Uniunii Europene în Europa de Sud-Est: Conferință științifico-practică internațională, 3 mai 2017. Chișinău: Print-Caro, p.166-179.
31. Afanas Nicolai. Impactul vecinătății și procesul extinderii Uniunii Europene asupra securității naționale a Republicii Moldova. În: Anuar științific = Annual Scientific Review. – Chișinău: IRIM, 2011, vol.IX, p.4-12.
32. Diacon Maria, Juc Victor, Constantinov Valentin. Uniunea Europeană: istorie și actualitate. Chișinău: UST, 2016, 235 p.
33. Бенюк Валентин. Европейские интеграционные процессы. Теории, концепции, понятия”. Кишинэу, 2006, 159 с.
34. Бенюк Валентин. Институциональная структура и специфика институционального баланса Европейского Союза. În: Managementul public și guvernanta în Uniunea Europeană. Conferință științifico-practică internațională (12 mai 2015), Chișinău: Print-Caro, 2015. c.5-16.
35. Бенюк Валентин. Союзные и двусторонние отношения: диалектика сосуществования (ЕС – ЕАС: сравнительный анализ). În: Materialele conferinței științifico-practice internaționale, 24 octombrie 2014. Chișinău: Print-Caro, 2015, c. 5-11.
36. Cucerescu Vasile. Drept instituțional european. Chișinău: Print-Caro, 2013, 178 p.
37. Cucerescu Vasile. Guvernanta pe mai multe niveluri și europenizarea. În: Managementul public și guvernanta în Uniunea Europeană. Conferință științifico-practică internațională (12 mai 2015), Chișinău: Print-Caro, 2015, p.17-33.
38. Ceban Cristina. Dreptul organizațiilor internaționale. Chișinău: Inst. de Istorie, Stat și Drept, 2012, 305 p.
39. Chirtoacă Natalia. Drept instituțional al Uniunii Europene. Chișinău: CEP USM, 2017, 300p.
40. Соломон Константин. Восточное Партнерство и европейская перспектива Республики Молдова. În: Восточное Партнерство. Цели-опыт-вызовы. Краков, 2013, с.171-181.
41. Сакович Василий. «Восточное Партнерство»: идея, развитие, перспективы. În: Relații Internaționale. Plus. Revistă științifico-practică. Nr.2 (10). Chișinău: IRIM, 2016, p.29-43.
42. Ежова Кристина, Ежов Александр. «Восточное партнерство» - механизм сотрудничества ЕС на постсоветском пространстве. În: Восточное партнерство. Цели - опыт- вызовы. Краков, 2013, с.87-92.
43. Колацки Анджеля. Концептуальные основы «Восточного партнерства» как инструмента Европейской политики соседства. În: Восточное партнерство. Цели - опыт- вызовы. Краков, 2013, с. 93-100.

44. Колацки Анжела, Мошняга Валерий. Европейская политика соседства как отражение теории «разумного эгоизма». În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*, 2009, nr.2 (XLV), с.153-163.
45. Beniuc Valentin, Roșca Ludmila, Afanas Nicolai. *Uniunea Europeană – Uniunea Euroasiatică: studiu comparat*. Chișinău: Print-Caro, 2015, p. 155.
46. Цуркан Валентин, Мошняга Валерий. Республика Молдова на перепутье. Европейский Союз vs Таможенный Союз. În: *Восточное партнерство. Цели - опыт- вызовы*. Краков, 2013, с. 191-198.
47. Helly Damien. Les modes d'action extérieure de l'Union européenne: le cas du Caucase du Sud. În: *Revue française de science politique*, 2005/2, Vol. 55, p.243-268
48. Smith Michael. Toward a theory of EU foreign policy-making: multi-level governance, domestic politics, and national adaptation to Europe's common foreign and security policy. În: *Journal of European Public Policy*, No.4 (11), 2004, p.740-758 <http://dx.doi.org/10.1080/1350176042000248124> (vizitat: 21.03.2018)
49. Keukeleire Stephan, MacNaughtan Jennifer. *The Foreign Policy of the European Union*. Hampshire, New York: Palgrave Macmillan, 2008, 374 p.
50. Adler-Nissen R. Symbolic power in European diplomacy: The struggle between national foreign services and the EU's External Action Service. În: *Review of International Studies*, 2014, nr. 40(4), p. 657-681.
51. Masclet Jean-Claude. *L'Union politique de l'Europe*. Paris: Presses Universitaires de France, 2001, 128 p.
52. Telò Mario. *Relations internationales. Une perspective européenne*. Preface de Robert O. Keohane. Deuxième édition revue et augmentée. Editions de l'Université de Bruxelles, 2010, 240 p.
53. Fenet Alain, Akandji-Kombé Jean-Francois, Lamblin-Gourdin Anne-Sophie, Mondielle Éric, Proutière-Maulion Gwenaëlle. *Droit des relations extérieures de l'Union européenne*. Paris: LexisNexis SA, 2006, 396 p.
54. Beniuc Liliana. Impactul mediului internațional asupra demarării acțiunii externe a Uniunii Europene în lumea postrăzboi rece. În: *Relații Internaționale. Plus*. 2015, Nr.2, p.99-116.
55. Beniuc Liliana. „Soft Power” al Uniunii Europene și limitele sale. În: *Managementul public al programelor europene. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale*, 10 iunie 2016. Chișinău: Print-Caro, 2016. p. 76-90.
56. Beniuc Liliana. Organizarea și funcționarea Servciului European de Acțiune Externă. Mandatul Înaltului Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate. În: *Managementul public și guvernanta în Uniunea Europeană. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale*, 12 mai 2015. Chișinău, 2015, p.109-121.
57. Beniuc Valentin, Beniuc Liliana. Aprobarea calității de personalitate juridică internațională a Uniunii Europene. În: *Relații Internaționale. Plus*. Chișinău: IRIM, 2012, nr. 1 (8). p.96-106.
58. Beniuc Liliana. Diplomația în contextul integrării europene și regionalizării. În: *Relațiile bilaterale în contextul diferențelor de opțiuni integraționiste. Materialele Conferinței științifico-practice cu participare internațională*, 24.10.2014, Chișinău: Print-Caro, 2015. p.97-107.
59. Beniuc Valentin, Beniuc Liliana. Politica de securitate și apărare a Uniunii Europene în contextul crizelor regionale din vecinătatea estică (cazul conflictului transnistrean). În: *Managementul politicilor de securitate al Unirii Europene în Europa de Sud-Est: Conferința științifico-practică internațională*, Chișinău, 3 mai 2017. Chișinău: Print-Caro, 2017, p.8-23.

Publicațiile autorului la tema tezei

1. Monografii

1.1. Beniuc Liliana. Dreptul relațiilor internaționale al Uniunii Europene prin prisma prevederilor Tratatului de la Lisabona. Chișinău: IRIM, 2015. 131 p. 8,5 c.a.

2. Articole în reviste științifice naționale recenzate (categoriile B și C)

2.1. Beniuc Liliana. Dimensiunea instituțională și mecanismul de realizare a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene: studiu istoriografic. În Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice. 2018, nr.2., p.31-47. 1,2 c.a. Categoria B.

2.2. Beniuc Liliana. Problemele diplomației contemporane în contextul transformării sistemului de relații internaționale. În: Anuar științific IRIM. Vol.IV. 2006, p.39-45. 0,4 c.a. Categoria C.

2.3. Beniuc Liliana. Evoluția conceptuală și abordarea actuală a termenului „diplomație”. În: Anuar științific IRIM. Vol.IV. 2006 p.47-59. 0,8 c.a. Categoria C.

2.4. Beniuc Valentin. Beniuc Liliana. Esența și formele de manifestare a „diplomației parlamentare” în practica diplomatică internațională. În: Anuar științific IRIM. Vol.VII-VIII. 2010. p.62-66. 0,25 c.a. Categoria C.

2.5. Beniuc Valentin. Beniuc Liliana. Calitățile profesionale și moral-psiho-logice ale diplomatului: istorie și contemporanietate. În: Anuar științific IRIM. Vol.VII-VIII. 2010. p.67-73. 0,4 c.a. Categoria C.

2.6. Beniuc Valentin. Beniuc Liliana. Aprobarea calității de personalitate juridică internațională a Uniunii Europene. În: Relații internaționale. Plus. 2012. nr.1. p.96-106. 0,6 c.a. Categoria C.

2.7. Beniuc Valentin. Beniuc Liliana. Protocolul și ceremonialul diplomatic: caracteristici semantice și abordări teoretice. În: Relații internaționale. Plus. Revistă științifico-practică. 2013. nr. 2. p.50-59. 0,5 c.a. Categoria C.

2.8. Beniuc Valentin. Beniuc Liliana. Abordarea etimologică, metodologică și conceptuală a termenului „diplomație” prin prisma teoriei relațiilor internaționale și dreptului internațional. În: Relații Internaționale. Plus. 2015. nr. 2. p.10-30. 1,2 c.a. Categoria C.

2.9. Beniuc Liliana Impactul mediului internațional asupra demarării acțiunii externe a Uniunii Europene în lumea postrăzboi rece. În: Relații Internaționale. Plus. 2015. Nr.2. p.99-116. 1,0 c.a. Categoria C.

3. Materiale ale conferințelor internaționale publicate în culegeri de peste hotare

3.1. Beniuc Liliana. Diplomația publică – ca instrument al comunicării interculturale. În: Simpozionul Internațional „Strategii pentru educație”. Ediția I din 15 mai 2016, Iași, România. Iași: Editura PIM, 2016, p. 43-47. 0,3 c.a.

4. Materiale ale conferințelor internaționale publicate în culegeri naționale

4.1. Laur Liliana. Neutralitatea Republicii Moldova în condițiile extinderii NATO spre Est. În: Materialele conferinței internaționale „Politica externă a Republicii Moldova în contextual extinderii NATO spre Est”, 10-11 decembrie, 2002. Chișinău: CEP USM, 2003, 2004. p.28-34. 0,4 c.a.

4.2. Laur Liliana. Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova: priorități și probleme de realizare. În: Procese integraționiste europene: opțiuni, costuri, riscuri, avantaje: Materialele Conferinței științifice internaționale, 5-6 mai 2006. Chișinău: CEP USM, 2006, p.128-134. 0,4 c.a.

4.3. Beniuc Liliana. Organizarea și funcționarea serviciului european de acțiune externă. Mandatul Înaltului Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate. În: Managementul public și guvernanta în Uniunea Europeană: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, 12 mai 2015. Chișinău: Print-Caro, 2015, p.109-122. 0,7 c.a.

4.4. Beniuc Valentin. Beniuc Liliana. „Brexite” ca formă de manifestare a euroscepticismului în Marea Britanie. În: Particularitățile dezvoltării economiei mondiale în condițiile globalizării: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, 15 aprilie 2016. Chișinău: IRIM, 2016, p.16-24. 0,5 c.a.

4.5. Beniuc Liliana. „Soft power” a Uniunii Europene și limitele sale. În: Managementul public al programelor europene: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, 10 iunie 2016. Chișinău, Print-Caro, 2016, p.76-90. 0,8 c.a.

4.6. Beniuc Valentin. Beniuc Liliana. Politica de securitate și apărare a Uniunii Europene în contextul crizelor regionale din vecinătatea estică (cazul conflictului transnistrean). În: Managementul politicilor de securitate al Uniunii Europene în Europa de Sud-Est: Conferința științifico-practică internațională, 3 mai 2017, Chișinău. – Chișinău: Print-Caro, 2017, p. 8-22. 0,8 c.a.

4.7. Beniuc Liliana. Diplomația în contextul integrării europene și a regionalizării. În: Relațiile bilaterale în contextul diferențelor de opțiuni integraționiste: Materialele Conferinței științifico-practice cu participare internațională, 24 octombrie 2014. Chișinău: IRIM, 2015, p.97-107. 0,6 c.a.

ADNOTARE

Beniuc Liliana. Acțiunea de politică externă a Uniunii Europene: dimensiunea instituțională și mecanisme de realizare. Teză de doctor în științe politice. Chișinău, 2019

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 275 de titluri, 5 anexe, 155 pagini de text de bază. Rezultatele tezei au fost publicate într-o monografie și 18 articole științifice.

Cuvinte-cheie: acțiune externă, sistem european de acțiune externă, acțiune de politică externă a Uniunii Europene, sistem de politică externă a Uniunii Europene, politica externă și de securitate comună, reziliență în politica europeană de vecinătate, „actor atipic” al relațiilor internaționale, diplomație a Uniunii Europene, coerență, convergență.

Domeniul de studiu: științe politice,

Scopul și obiectivele lucrării: scopul propus rezidă în efectuarea unei cercetări conceptual-teoretice a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene în vederea identificării cadrului instituțional și determinării mecanismului de realizare a deciziilor de politică externă europeană. *Obiective* trasate: a investiga științific acțiunea de politică externă a Uniunii Europene; a analiza abordările istoriografice, fundamentele conceptuale și reperele teoretico-metodologice a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene; a cerceta evoluția competențelor de politică externă a instituțiilor Uniunii Europene; a determina mecanismul de adoptare și realizare a deciziilor de politică externă în Uniunea Europeană; a stabili „generalul” și „particularul” în realizarea deciziilor de politică externă între Uniunea Europeană și statele membre; a studia dinamica evoluției cooperării Uniunii Europene cu Republica Moldova în contextul politicii europene de vecinătate.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul științelor politice constă în determinarea Uniunii Europene drept actor atipic al relațiilor internaționale, fapt ce impune aplicarea unor metode alternative de cercetare, pentru a înțelege legăturile structurale dintre „interiorul” și „exteriorul” Uniunii – instituțiile, resursele și contextul politic extern. Determinarea și conceptualizarea acțiunii de politică externă a Uniunii Europene a permis evidențierea limitelor de competență a instituțiilor europene și a statelor membre în cadrul politicii externe comune.

Noutatea și originalitatea științifică rezidă în introducerea în știința și practica națională a conceptului de „acțiune de politică externă a Uniunii Europene”; determinarea formelor de exercitare a politicii externe comune; stabilirea cadrului „general” și „particular” de realizare a acțiunii de politică externă între Uniunea Europeană și statele membre.

Semnificația teoretică constă în cercetarea acțiunii de politică externă a Uniunii Europene, prin aplicarea principiilor de inter- și pluridisciplinaritate; determinarea cadrului conceptual-metodologic de cercetare a acțiunii de politică externă a Uniunii Europene, racordat la realitățile în schimbare și tendințele postneoclasice de dezvoltare a științei; evidențierea premiselor încheierii Acordului de Asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova, importanței implementării lui pentru Moldova.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă în elaborarea unui studiu cu valențe fezabile, care asigură mediul universitar-academic din Republica Moldova cu material științific relevant privind specificul, rolul și importanța Uniunii Europene în relațiile internaționale; completează aparatul categorial al științei politice cu noi sintagme.

Implementarea rezultatelor științifice este reflectată în curriculum-urile cursurilor universitare „Instituții și procese politice europene” și „Politica externă, de securitate și apărare a Uniunii Europene” predate la Institutul de Relații Internaționale din Moldova; în programele de pregătire și perfecționare a cadrelor în domeniul relațiilor internaționale și serviciului vamal; în realizarea unor proiecte Jean Monnet în calitate de executant.

АННОТАЦИЯ

Бенюк Лилиана. Внешнеполитическое действие Европейского Союза: институциональное измерение и механизмы осуществления. Диссертация на соискание научной степени доктора политических наук. Кишинэу, 2019.

Структура диссертации: работа состоит из введения, трех глав, общих выводов и рекомендаций, библиографии из 275 источников, 5 приложений, 155 страниц основного текста. Полученные результаты были опубликованы в одной монографии и 18 научных статьях.

Ключевые слова: внешнее действие; европейская система внешних действий; внешнеполитическое действие Европейского Союза; внешнеполитическая система Европейского Союза; общая внешняя политика и политика безопасности; «устойчивость» в европейской политике добрососедства; «атипичный актор» международных отношений; дипломатия Европейского Союза, согласованность, конвергенция.

Область исследования: политические науки

Цель и задачи работы: цель диссертации состоит в проведение теоретического и концептуального исследования внешнеполитических действий Европейского Союза для выявления институциональных рамок и определения механизма реализации европейских внешнеполитических решений. Для достижения поставленной цели, были сформулированы следующие задачи: провести научное исследование внешнеполитических действий Европейского Союза; проанализировать историографические подходы, концептуальные и теоретико-методологические основы внешнеполитической деятельности Европейского Союза; исследовать эволюцию внешнеполитических компетенций институтов Европейского Союза; определить механизм принятия и реализации внешнеполитических решений в Европейском Союзе; установить «общее» и «частное» при реализации внешнеполитических решений между Европейским союзом и государствами-членами; изучить динамику сотрудничества Европейского Союза с Республикой Молдова в контексте Европейской политики соседства.

Важная научная проблема разрешаемая в работе выражается в обосновании «атипичности» Европейского Союза, как актора международных отношений, используя для этого альтернативные методы исследования, позволяющие более глубокое понимание внутренних и внешних структурных связей Европейского Союза. Определение и концептуализация внешнеполитических действий Европейского Союза выявили пределы компетенции европейских институтов и государств-членов в рамках общей внешней политики.

Научная новизна и оригинальность исследования состоит во введение в отечественную науку и практику понятия «внешнеполитическое действие Европейского Союза»; определение форм осуществления единой внешней политики; установление «общих» и «частных» рамок реализации внешнеполитических действий между Европейским Союзом и государствами-членами.

Теоретическое значение работы заключается в исследовании внешнеполитического действия ЕС на основе меж- и мультидисциплинарного подхода; определение концептуально-методологических основ исследования внешнеполитических действий Европейского Союза, связанных с меняющимися реалиями и постнеоклассическими тенденциями развития науки; выявления предпосылок заключения Соглашения об ассоциации между Европейским Союзом и Республикой Молдова, важность его реализации для Молдовы.

Практическая значимость исследования состоит в обеспечение академической среды Республики Молдовы соответствующими научными разработками о специфике, роли и важности Европейского союза в международных отношениях; в дополнение категориального аппарата политической науки новыми определениям.

Внедрение научных результатов отражено в учебных программах университетских курсов "Европейские политические институты и процессы" и "Внешняя политика, безопасность и оборона ЕС", преподаваемых в Институте международных отношений в Молдове; в программах подготовки и повышения квалификации кадров в области международных отношений и таможенного дела; в реализации проектов Жана Монне в качестве исполнителя.

ANNOTATION

Liliana Beniuc. European Union's Foreign Policy Action: Institutional Dimension and Implementation Mechanisms. PhD thesis on political science. Chisinau, 2019.

Thesis structure: introduction, three chapters, conclusions and recommendations, bibliography of 275 titles, 5 annexes, 155 pages of main text. The results of the research have been published in a monograph and 18 scientific papers.

Keywords: external action; European External Action System; European Union foreign policy action; the European Union's foreign policy system; the common foreign and security policy; resilience in the European Neighborhood Policy; "Atypical actor" of international relations; European Union diplomacy; coherence; convergence.

Field of research: political science, theory and methodology of international relations and diplomacy.

The purpose and objectives of the paper: the *purpose* is to make a theoretical and conceptual research of the European Union's foreign policy action, a political analysis of the institutional framework and the mechanism for making European foreign policy decisions. In order to achieve this purpose, the following *objectives* have been formulated: to investigate scientifically the European Union's foreign policy action; to analyze the historiographical approaches, the conceptual and theoretical-methodological fundamentals of the European Union's foreign policy action; to explore the evolution of the foreign policy competences of the institutions of the European Union; to determine the mechanism for the adoption and implementation of foreign policy decisions in the European Union; to establish "the general" and "the individual" in the implementation of foreign policy decisions between the European Union and the Member States; to study the dynamics of the European Union's cooperation with the Republic of Moldova in the context of the European Neighborhood Policy.

The important scientific problem solved in the field of political science is to establish that the European Union is an atypical actor of international relations, which leads to the application of alternative research methods to understand the structural links between the "inside" and the "outside" - Institutions, resources and political context. Determining and conceptualizing the European Union's foreign policy action has highlighted the limits of competence of the European institutions and the Member States in the framework of the Common Foreign Policy.

Scientific novelty lies in the launch in the scientific circuit of the concept of „European Union foreign policy action”; in order to determine the forms of exercising the common foreign policy; in establishing the „general” and „particular” framework for achieving the external policy action between the European Union and the Member States.

The theoretical significance of the thesis consists in researching the European Union's foreign policy action, applying the principles of inter- and multidisciplinary; determining the conceptual-methodological framework of research of the European Union's foreign policy action, linked to the changing realities and post-neoclassical trends in the development of science; highlighting the prerequisites for the conclusion of the Association Agreement between the European Union and the Republic of Moldova.

The applied value of the paper consists in the elaboration of a study with feasible valences that ensures the university-academic environment of the Republic of Moldova with relevant scientific material regarding the specificity, role and importance of the European Union in the international relations; completes the categorical apparatus of political science with new syntagms.

Implementation of scientific results is reflected in the curricula of the university courses "European political institutions and processes" and "Foreign policy, security and defense of the European Union", taught at the Institute of International Relations in Moldova; in programs for the training and improvement of cadres in the field of international relations and customs service; in the realization of Jean Monnet projects as executor

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE, POLITICE ȘI SOCILOGICE**

BENIUC LILIANA

**ACȚIUNEA DE POLITICĂ EXTERNĂ A UNIUNII EUROPENE:
DIMENSIUNEA INSTITUȚIONALĂ ȘI
MECANISME DE REALIZARE**

**Specialitatea 562.01 – Teoria și metodologia relațiilor internaționale
și a diplomației**

Autoreferatul tezei de doctor în științe politice

Aprobat spre tipar: 18.02.2019
Hârtie ofset. Tipar digital.
Coli de tipar: 2,0

Formatul hârtiei A4
Tirajul 40 ex.
Comanda nr. 65
